

Strieborné mince Žigmunda I. Luxemburského (1387–1437) a ich dopad na uhorské menové pomery

Marek BUDAJ

 73, 2018, s. 37–68

Silver coins of Sigismund I of Luxembourg (1387–1437) and their impact on the Hungarian monetary situation

During the rule of Sigismund I of Luxembourg, relatively stable gold coins (ducats) and several types of silver coins of different denominations were produced in Hungary. In the entire period, three basic types of deniers were struck in the following time spans: 1387–1389 (H 575), 1390–1427 (H 576) and 1427–1437 (H 578). The second type was very quickly affected by inflation, and possibly because of this process, the third type has replaced it. Besides deniers, also other small denominations have been produced, e.g. parvi struck in 1387–1427 with silver content of some 35.3 %. The ducats struck in 1427–1430 represent other small coins of low quality (18.1 % of silver). After the moment when their production had stopped, Sigismund I started to produce the coins of the lowest quality – quartings – in 1430–1437. Their content of silver was 12.5 % only. The quartings were also affected by inflation soon, which was reflected by their rate in relation to the ducats.

 silver coins; denier; parvus; ducat; quating; Sigismund I of Luxembourg (1387–1437); Hungary [HU].

 mince strieborné; denar; parvus; ducat; quating; Žigmund I. Luxemburský (1387–1437); Uhry.

Ako u každého uhorského stredovekého panovníka, tak aj u Žigmunda I. Luxemburského tvorilo drobné obeživo najväčšiu zložku v produkcii mincí. Tie mali vyplňať najbežnejšie platby v každodennom živote a v nich sa odvádzali dane. Najčastejšie produkovanými striebornými mincami boli denáre, pričom za Žigmunda I. Luxemburského sa razili aj menšie nominály ako parvusy, quartingy a ducaty, ktoré mali zvláštne miesto v menových pomeroch.

* Mgr. Marek BUDAJ, Ph.D., Slovenské národné múzeum – Historické múzeum (Bratislava) / Národní muzeum (Praha), marek.budaj@snm.sk. Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2018/24, 2019–2023/11.V.a, 00023272).

Denáre

Žigmund I. Luxemburský krátko po nástupe na trón v roku 1387 pristúpil k razbe denárov typu **H 575** (vid' obr. 1),¹ ktoré patria medzi jeho najkrajšie strieborné mince. Na ich averze sa nachádza krátky dvojité kríž, ktorý je pokračovaním obrazu denárov jeho predchodcov Márie a Ľudovíta. Opis je spravidla **+ monēt SIGISMVnDI**. Reverz mincí je však úplne nový a na pár výnimiek zhodný s jeho dukátmi. Nachádza sa ním štvrtý štít, kde v prvom a štvrtom poli sú umiestnené uhorské pruhy, v druhom a treťom poli je brandenburská orlica. Opis reverzu je **+•ReGIS•VnGARIE**. Uvedené denáre boli dlho stotožňované v písomných prameňoch často spomínaným „bardusom“.² Jeho názov bol odvodený od významného finančníka Onofria Bardiho. Uvedená hypotéza má síce niekoľko slabých miest, ale pomerne dlho jej nikto nevenoval zvláštnu pozornosť. Z toho dôvodu zostal uvedený názor dlhodobo zakorenený v numizmatickej literatúre. Už Huszárovi bolo nápadné, že Onofrio Bardi bol síce budínskym občanom v 80-tych rokoch 14. storočia, ale funkciu komorského grófa zastával až v rokoch 1417–1418.³ Od prvej písomnej zmienky o barduse z roku 1389 je to teda rozdiel viac ako dve desaťročia.⁴ Napriek tomu však nenašiel žiadne iné logické vysvetlenie. Ďalším nedostatkom tejto hypotézy bolo to, že už v roku 1391 sa v prameňoch bardus nazýva ako „*antique moneta*“, čiže nebol aktuálne razenou mincou.⁵ Podľa všetkých indícií ide o starší svätoladislavský denár Ľudovíta I., čo potvrdzuje aj zobrazenie svätca na reverze, ktorý drží v ruke bardus.⁶

¹ HUSZÁR, Lajos: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*, Budapest – München, 1979, č. 575 (v texte ako H).

² ERNYEY, József: *Magyar pénznevek*, *Archaeologiai Értesítő* 36/1–5, 1916, s. 108–109; HUSZÁR, Lajos: *A bardus*, *Folia archeologica* 8, 1956, s. 153–161; HUSZÁR, Lajos: *A Budai pénzverés története a középkorban*, Budapest 1958, s. 76.

³ HUSZÁR, L.: *A bardus*, s. 159.

⁴ ZSO I, č. 1015; MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, István: *Zsigmond-kori oklevéltár I–VII. (1387–1420)*, Budapest 2001: edícia prameňov na CD-ROM (ďalej ZSO I–VII).

⁵ ZSO I, č. 2182.

⁶ TÓTH, Csaba: *Bardus vagy Szerecsendenár*, in: Bessenyei, József – Draskóczy, István (eds.), *Pénztörténet – Gazdaságtörténet: Tanulmányok Buza János 70. születésnapjára*, Budapest – Miskolc 2009, s. 332–333.

● □ 1: Pomerne vzácný denár H 575 razený v rokoch 1387–1389.

Maďarské národné múzeum, foto: Csaba Gedai.

Preto je otázne, ako sa denáre H 575 prejavili v archívnych prameňoch. Keďže obiehali pomerne krátky čas, najskôr sa nimi uskutočňovalo aj menej peňažných transakcií. V niekoľkých konkrétnych prípadoch ich však možno identifikovať v písomnostiach. Uvedené denáre sa najskôr označovali ako „*denarios parvos*“.⁷ V listinách sú často konkretizované ako *denarios*, čiže denár, aby sa odlišili od menejhodnotných parvov razených v rokoch 1387–1427. V prameňoch je vyjadrená ich presná hodnota „*centum denariis parvis*“, čiže sa počítalo sto na jeden dukát. Takýto kurz mali počas vlády Žigmunda I. Luxemburského len denáre. O tom, že ide jednoznačne o denáre označované ako *parvus* svedčí fakt, že sú nazývané ako staré v čase, kedy parvy boli ešte aktuálnym obeživom.⁸ Parvom, čiže „krátkym“ sa označovali najskôr kvôli krátkemu krížu na averze, aké mali zo všetkých Žigmundových mincí len tieto razby.

Denáre H 575 patria medzi vzácné mince, lebo sa produkovali len v rokoch 1387–1389.⁹ Vtedy ich nahradil nový typ denára H 576, o ktorom bude reč nižšie. Keďže sa na nich neobjavujú žiadne mincové značky, nie je jasné ani miesto ich produkcie. V staršej literatúre boli dlho priradované k Onofriovi Bardovi, čo viedlo k predpokladu, že sa produkovali len v budínskej mincovni.¹⁰ Keďže Bardi nebol v čase ich razby komorským grófom, nie je takéto zaradenie jednoznačné. Absencia značiek nás vedie k predpokladu, že v tej dobe bolo centralizované mincovníctvo. Keďže na dukátoch sa objavuje systém mincových značiek, razba strieborných mincí mohla byť sústredená v rukách jednotlivca. Nie je vylúčené, že ním bol významný finančník Jakub Saracén, ktorý je v roku 1388 uvádzaný

⁷ 1396 – „*quadraginta florenis eorum quemlibet centum denariis parvis*“ – ZSO I, č. 4390; 1402 – „*frt. per centum denarios antique monete parvi*“ – ZSO II, č. 1648; 1402 – „*parvos antique monete*“ ZSO II, č. 1735; 1402 – „*120 frtért, quemlibet florenum centum denariis parvis computando*“ – ZSO II, č. 1992; 1404 – „*parve antique monete*“ – ZSO II, č. 2950.

⁸ Napríklad v roku 1402 sú uvádzané ako „*parvis monete antique*“ – ZSO II, č. 2073. V roku 1404 sú uvedené ako „*parve antique monete*“ – ZSO II, č. 2950.

⁹ POHL, Artur: *Zsigmond király pénzverése (1387–1437)*, Numizmatikai közlöny 66–67, 1968, s. 46; HUSZÁR, L: *Münzkatalog*, č. 575; POHL, Artur: *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300–1540*, Graz – Budapest 1982, č. 116.

¹⁰ POHL, A: *Münzzeichen*, č. 116; HUSZÁR, L: *A Budai*, s. 164, č. 144.

ako „*comitis camerarum nostrarum*“.¹¹ To znamená, že mohol stáť na čele viacerých komôr. S istotou nevieme povedať ani to, že v koľkých mincovniach sa razili uvedené denáre. Keďže sú pomerne vzácne a z uhorských pokladov ich poznáme len 21 kusov zo siedmich nálezov mincí, potom musíme počítať s ich skromnou produkciou (tabuľka 2). Nie je vylúčené, že to bolo len v jedinej mincovni. Logicky by sa dalo uvažovať o Kremnici, ktorá bola v tej dobe prosperujúcou mincovňou a v jej blízkosti sa nachádzali významné ložiská striebra. Je totiž ťažko predstaviteľné, aby sa vyťažené rudy prenášali do ďalekých mincovní a nezmincovali v blízkej Kremnici. Po približne dvojročnej razbe prešiel Žigmund I. Luxemburský okolo roku 1390 k produkcii pomerne kvalitných denárov **H 576** (viď obr. 2). Tie sa oproti predchádzajúcemu typu zmenili v tom, že na averze nahradil doterajší krátky dvojramenný kríž dlhší, ktorý zasahuje aj do opisu. Došlo tiež k miernej korekcii v opise averzu, kde sa nachádza **mon•SIG•ISMVnDI**. Na reverze je umiestnený opis **+REGIS VngARIE**.

●□ 2: Najpočetnejší denár H 576 Žigmunda I. Luxemburského.

Na rozdiel od predchádzajúceho denára, pomerne dobre poznáme jeho akosť, ktorá sa zachovala v mincovom nariadení z roku 1427.¹² Podľa neho sa malo vyraziť z jednej marky čistého striebra 600 denárov, z ktorých sa počítalo 100 na jeden dukát. To znamená, že ich akosť bola 12 $\frac{3}{4}$ lótov (80 % Ag), čiže čistá hmotnosť striebra predstavovala 0,408 g a hrubá hmotnosť bola 0,51 g. Praktické akostné skúšky však ukázali ich nižšiu kvalitu. V skutočnosti mali len 9 $\frac{1}{2}$ lótov, čiže 58,2 % obsahu striebra.¹³ Uvedené denáre si od začiatku držali stabilný kurz voči dukátu, na ktorý sa počítalo 100 denárov. Uvedený fakt bol viackrát zvyraznený v písomných prameňoch.¹⁴ V tomto prípade však mohlo ísť

¹¹ ZSO I, č. 653; HORVÁTH, Tibor Antal – HUSZÁR, Lajos: *Kamaragrófok a középkorban*, Numizmatikai közlöny 54–55, 1956, s. 26.

¹² DÖRY, Francisci – BÓNIS, Georgius – BÁCSKAI, Vera: *Decreta Regni Hungariae Gesetze und Verordnung Ungarns 1301–1457*, Budapest 1976, s. 248–250 (ďalej ako DRH I).

¹³ SCHULEK, Alfréd: *Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjük II. A budai pénzverés Károly Róberttől Zsigmondig*, Numizmatikai közlöny 30–31, 1931–1932, 1933, s. 66.

¹⁴ Napríklad v roku 1392 – „... florenos per centum denarios ...“ – ZSO I, č. 2702 alebo 1402 – „... florenis per centum de nova moneta ...“ – ZSO II/1, č. 1877.

o počtovú jednotku, pričom skutočný pomer denárov voči florénu používaný v praxi bol úplne iný. Väčšina bádateľov sa uspokojila s ich označením v písomných prameňoch ako „dlhý krížový denár“, čo však nemožno chápať takto zjednodušene.¹⁵ Najčastejšie sú v listinách uvádzané ako „*nova moneta*“, čiže „nová minca“.¹⁶ Len sporadicky sa pre ne objavujú pomenovania ako dlhý kríž¹⁷ alebo s prívlastkom „veľký“.¹⁸ Niekedy sa v listinách uvádzajú len krátko ako „*denarii nostre monete*“, „*presentis monete*“ alebo „*monete usualis*“.¹⁹

Žigmund I. Luxemburský sa počas svojej vlády snažil udržať stabilný kurz denára voči dukátu (1 dukát = 100 denárov), čo uzákonil v druhom dekréte 7. článku zákonníka z roku 1405.²⁰ Takéto snahy zakotvil Žigmund I. Luxemburský aj v ďalších mincových nariadeniach z rokov 1427, 1430 a 1432.²¹ Udržať pevný kurz mincí si však vyžadovalo raziť dlhodobo kvalitné a stabilné denáre. Ako som naznačil vyššie, tento typ denára mal oveľa nižšiu akosť aká bola stanovená zákonom. Preto rýchlo strácal na svojej hodnote a v roku 1404 sa už počítalo na jeden dukát 132 denárov, v roku 1405 to bolo 133, v rokoch 1406–1407 až 160 denárov a v 20-tych rokoch 15. storočia dokonca 310 denárov.²² Sporadicky sú kurzy ešte oveľa vyššie.²³ Trend zhoršovania kvality mincí sa odrazil aj na príjmoch panovníka, ktorý pravdepodobne z toho podnetu zvýšil v roku 1411 dane (*lucrum camerae*) z pôvodných 18 denárov na 30.²⁴ Denár H 576 si spočiatku udržal stabilný pomer aj voči ostatným drobným minciam nachádzajúcim sa v obehú. Mal rovnakú hodnotu ako staršie saracénske denáre razené Ľudovítom I.²⁵ a aj pred ním razenými denármi H 575.

¹⁵ POHL, Artur: *Zsigmond király pénzverése (1387–1437)*, Numizmatikai közlöny 66–67, 1968, s. 46; HUSZÁR, L: *A Budai*, s. 77.

¹⁶ 1396 – „*nove nostre monete*“ ZSO I, č. 4448 alebo 1416 – „*300 denarios in nova moneta*“ – ZSO V, č. 2116 a pod. Takto sú označované približne v 90 % zo všetkých zmienok.

¹⁷ 1402 – „*alborum longe crucis presentis*“ – ZSO II/1, č. 1636.

¹⁸ 1407 – „*florenum quemlibet per centum denarios presentis maioris monete nostre regalis*“ – ZSO II/2, č. 5347.

¹⁹ ZSO II/1, č. 3122. ZSO II/2, č. 5749. ZSO II/1, č. 4077, ZSO II/2, č. 6143, 6144, 7594; ZSO III, č. 1117, 1788.

²⁰ DRH I, s. 221; NAGY, Gyula et al: *Corpus Juris Hungarici: Magyar törvénytár 1000–1526*, Budapest 1899, s. 235 (ďalej ako CJH I.).

²¹ DRH I, s. 249, 251, 255.

²² MÁLYUSZ, Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, Budapest 1984, s. 194.

²³ Podobné kurzy sú zaznamenané aj v kremnickej účtovnej knihe z rokov 1423–1425, kde sa pohybujú v rozmedzí od 236–300 denárov za 1 dukát, bližšie pozri: ŠTEFÁNIK, Martin: *Kniha účtov mesta Kremnica z rokov 1423–1424. Hospodárenie mesta Kremnica a jeho vzťah k panovníkovi a komore podľa zachovanej knihy účtov z doby vlády Žigmunda I. Luxemburského*, Argenti Fodina 2014, s. 136–145. Dukát počítaný za 310 denárov sa uvádza aj v listine z 13. januára 1423, pozri: TÓTH, C. Norbet – LAKATOS, Bálint: *Zsigmondkori oklevéltár XII. (1425)*, Budapest 2013, č. 38. O nestabilite tohoto typu denára svedčí aj fakt, že jeho cena voči dukátu sa vyšvihla oveľa vyššie. Napríklad v listine z 19. marca 1426 sa dukát počítal až za 500 denárov TÓTH, C. Norbet – MIKÓ, Gábor: *Zsigmondkori oklevéltár XIII. (1426)*, Budapest 2017, č. 335.

²⁴ GYÖNGYÖSSY, Márton: *A kamara haszna a késő középkorban*, in: Bessenyei, József – Draskóczy, István (ed.), *Pénztörténet – Gazdaságtörténet: Tanulmányok Buza János 70. születésnapjára*, Budapest 2009, s. 143; THALLÓCZY, Lajos: *A kamara haszna (lucrum camerae) története kapcsolatban a Magyar adó-és pénzügy fejlődésével*, Budapest 1879, s. 70.

²⁵ ZSO II/1, č. 3122, 3436.

Denáre H 576 sa produkovali v rokoch 1390 až 1427, kedy ich podľa zachovaného mincového nariadenia nahradil ďalší typ denára.²⁶ Za takéto dlhé obdobie sa vyrazilo niekoľko miliónov kusov mincí. Ich presný počet môžeme len odhadovať a jasnejšiu predstavu o ich množstve nezískame ani z písomných prameňov, či nálezov mincí. Tie nám ukážu len ich relatívne zastúpenie a pomer voči ostatným minciam. Denáre H 576 predstavovali z celkového počtu 49 584 spracovaných Žigmundových strieborných mincí 10 109 exemplárov, čo je necelých 20,3 % (tabuľka 2). V početnosti sú po parvoch na druhom mieste, čo skutočne môže reálne odrážať stav ich produkcie. Parvy sa razili v rokoch 1387–1427 vo viacerých mincovniach Uhorska a sú jednoznačne najčastejšími Žigmundovými mincami (viď nižšie). V súčasnosti je obrovským problémom zaradiť mince do konkrétnych mincovní, čo je spôsobené nielen nedostatočným spracovaním starších nálezov, ale aj použitím archaického systému mincových značiek. Na denároch H 576 sa objavujú rôzne jednoduché symboly ako rozeta, guľôčka, hviezdička, ktoré sú umiestnené nad štítom. Ďalej sa na označenie mincovní používali len samostatné písmená ako **K** – Kremnica, **B** – Budín, **n** – Baia Mare (Nagybánya), **S** – Smolník a pod. Tie sa nachádzajú v rôznych polohách obrazu a sú umiestnené pri kríži alebo nad štítom. Nijakým spôsobom tu nie sú označení jednotliví komorskí grófi. Nie je tu tak precízne prepracovaný systém mincových značiek, aký bol v tom čase už aplikovaný na dukátoch. Z toho vyplýva, že komorským grófom príliš nezáležalo na označení pôvodu strieborných mincí. Napriek tomu sa denáre vyznačujú obrovskou variabilitou značiek a dnes evidujeme minimálne 53 rôznych variant,²⁷ ktoré novými nálezmi mincí ďalej narastajú. Uvedené denáre sa razili približne v dvanástich mincovniach Uhorska, čo tiež dokladá ich masívnejšiu produkciu. Denáre H 576 sa spravidla vyznačujú stabilným a precíznym vyhotovením. Napriek tomu poznáme exempláre s väčšími ikonografickými odchýlkami, čo viedlo k ich vymedzeniu ako samostatných variant. Takýto zaujímavý kus má v treťom poli štítu na reverze namiesto orlice prázdnu plochu.²⁸ Druhá atypická minca má zrkadlovo vymenené polia na reverznej strane štítu, čiže brandenburská orlica sa nachádza v 1. a 3. a uhorské pruhy v 2. a 4. poli.²⁹ V oboch prípadoch ide o raritné mince, no ich význam netreba preceňovať. Prvý exemplár je jednoznačne výsledkom chybné vyrobeného razidla v mincovni a v druhom prípade ide najskôr o dobové falzum.³⁰ Preto je ťažko pochopiteľné ako sa mohli oba kusy dostať do základných katalógov o uhorskom mincovníctve. Takéto nepodarené kusy dokazujú fakt, že v mincovni záležalo v prvom rade na dodržaní predpísanej akosti mincí a až potom na ich vzhľade. Platí to najmä o drobných strieborných

²⁶ DRH I, s. 249.

²⁷ POHL, A: *Münzzeichen*, č. 117-1-53.

²⁸ RÉTHY, László: *Corpus Nummorum Hungariae. Magyar Egyetemes Éremtár. II. kötet. Vegyesházi királyok kora*, Budapest 1907, č. 122; HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 576a. Jediný známy exemplár tejto mince má baiamarskú mincovú značku **n**.

²⁹ RÉTHY, L.: *Corpus*, č. 123; HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 576b.

³⁰ SCHULEK, A: *Vegyesházi*, s. 66; UNGER, Emil: *Magyar éremhatározó. I. kötet*, Budapest 1997, s. 44.

minciach, ktoré sa produkovali v niekoľkomiliónových kusoch ročne. Preto sa pri výstupnej kontrole prehliadli niektoré chyby a takéto exempláre sa pustili do obehu. Väčšina Žigmundových mincí ako boli parvy, či quatingy sa zhotovovali len povrchno už v oficiálnych mincovniach, preto nebolo možné presne sledovať a identifikovať všetky nedostatky.³¹ Kontrola skúšky kvality patrila v uhorskom mincovníctve medzi dôležité procesy vo výrobe. Za Žigmunda I. Luxemburského však došlo k zásadným zmenám v jeho riadení. Od čias Karola Róberta platila tá zásada, že nad razbou mincí dohliadal človek ostrihomského arcibiskupa (*pisetarius*), taverník a komorský gróf. Zmeny za Žigmunda I. Luxemburského sú doložené z jeho mandátu z roku 1412, v ktorom oslovuje mesto Kremnica, aby vymenovala za zomrelého skúšača striebra a zlata Michala Künigha istého Zuboriusa.³² Z toho vyplýva, že mesto dohliadalo priamo na skúšku drahých kovov a mincí. Nie je vylúčené, že k tomu došlo okolo roku 1400.³³ Uvedená prax platila aj v ďalších uhorských mestách. V Budíne mala mestská rada právo skúšky od začiatku 15. storočia, čo bolo priamo zakotvené v budínskej právnej knihe. Žigmund I. Luxemburský povolil v roku 1433 mestu Sibiu, aby si zvolilo skúšača, lebo doterajší hlavný skúšač pre zlato a striebro Zuborius nemôže byť prítomný vo všetkých mincovniach Uhorska.³⁴ Z toho vyplýva, že kráľ prenajímal túto funkciu rôznym súkromným osobám. Priamo so skúšaním mincí môže súvisieť vzácny exemplár denára H 576, ktorý je vyrazený na hrubom kotúčiku s hmotnosťou 1,57 g.³⁵ V prípade tohto exemplára ide najskôr o skúšobnú razbu, pri ktorej sa overovala tvrdosť a kvalita razidla. Na oveľa hrubšom kotúčiku o hmotnosti 10,44 g je vyrazený ďalší Žigmundov denár H 578.³⁶ Ten je zaujímavý tým, že ide o doklad skúšky kvality razidla priamo v kremnickej mincovni. Na minci je obraz denára s mincovou značkou **K-S**, ktorú môžeme priradiť ku komorskému grófovi Jánovi Siebenlinderovi.

V poradí poslednou a zároveň najkvalitnejšou striebornou mincou Žigmunda I. Luxemburského bol denár **H 578** (viď obr. 3). Od predchádzajúceho typu sa príliš nelíšil averznou stranou, kde je zachovaný veľký dvojramenný kríž zasahujúci do opisu. Opis zostal nezmenený: **mon•SIG-IsmvnDI**. Pribudli len

³¹ Platí to obzvlášť o quatingoch, ktoré boli najkvalitnejšie mince Žigmunda I. Luxemburského. Pri štúdiu obrovského nálezu mincí v Šuranoch sa zistilo, že razby s mincovými značkami **I**, ktoré však nemožno zaradiť do Bratislavy ako sa pôvodne predpokladalo alebo s **n**-Baia Mare patrili medzi mimoriadne nekvalitné razby. Tie boli oveľa horšie ako napríklad exempláre z Kremnice a pod., podrobnejšie k tomu pozri: KUJOVSKÝ, Rudolf – HUNKA, Ján: *Hromadný nález mincí z 15. storočia zo Šurian: K problematike quatingov a Redwitzových mincí*, Slovenská numizmatika 11, 1990, s. 159–209.

³² KRIZSKÓ, Pál: *A körmöczi régi kamara és grófjai*, Budapest 1880, s. 242.

³³ KAZIMÍR, Štefan – HLINKA, Jozef: *Kremnická mincovňa 1328–1978*, Kremnica 1978, s. 43.

³⁴ GYÖNGYÖSSY, Márton: *Pénzgazdálkodás és monetáris politika a késő középkori Magyarországon*, Budapest 2003, s. 22; KUBÍNYI, András: *A középkori körmöcbányai pénzverés és történeti jelentősége. Emlékezés a 650 éves Körmöcbányára*, Budapest 1978, s. 12–13.

³⁵ HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 577; HUSZÁR, Lajos: *Kiadatlan középkori magyar pénzek*, Folia archaeologica 6, 1954, s. 117.

³⁶ HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 579. GYÖNGYÖSSY, Márton – WINTER, Heinz: *Münzen und Medaillen des Ungarischen Mittelalters 1000–1526*, Wien 2007, s. 88, č. 1006, pri vyhodnotení uhorskej zbierky mincí v Kunsthistorisches museum určili jeho nižšiu hmotnosť na 10,38 g.

mincové značky, ktoré boli umiestnené po stranách kríža. Úplnou novinkou je obraz reverzu, kde sa nachádza veľký štít s uhorskými pruhmi. Opis zostal na mierne odchýlky zachovaný – **REGIS VnGARIE•ET•C•**. Prvýkrát sa v uhorskom mincovníctve zaviedol uhorský štít ako centrálny symbol, ktorý často aplikovali na svojich minciach Žigmundovi nasledovníci. Tento motív môžeme vidieť na denároch Albrechta I. (1437–1439), z obdobia interregna (1445–1446), Jána Hunyadiho (1446–1453), Ladislava V. (1453–1457) a Mateja I. Korvína (1458–1490). Ide najmä o denáre typov H 591, 613, 618–619, 664, 699–701, 711.

●□3: Posledný Žigmundov denár H 578 z rokov 1427–1437.

Začiatok ich razby môžeme bezpečne datovať podľa mincového nariadenia do roku 1427, v ktorom sa prikazuje raziť nové denáre podľa predchádzajúcej akosti.³⁷ To znamená, že sa na jednu budínsku marku počítalo 600 denárov a dukát sa tým pádom rovnal 100 denárom. Uvedené mince mali byť kvalitou zhodné s predchádzajúcim typom H 576, čo sa však nezakladá na pravde. Podobne ako pri denároch H 576 ich akosť značne kolísala. Schulek ju určil približne na 2/3-inu obsahu striebra, čiže podľa neho mali mať 66,6 %.³⁸ Takéto vysoké hodnoty však musíme brať s rezervou. Reálnejšou sa javí akosť 54 % a hrubá hmotnosť 0,77 g, ktoré sú prijímané niektorými bádateľmi.³⁹ K týmto hodnotám sa približujú Belházym vykonané praktické skúšky denárov, ktorými sa určila ich akosť na 57 %.⁴⁰ Ich nižšiu hmotnosť 0,7558 g stanovil Oszkár Paulínyi, ktorý ju vypočítal na základe vyúčtovania kremnickej komory z rokov 1434–1435.⁴¹ Na konci vlády Žigmunda I. Luxemburského sa pohybovala akosť denárov okolo 8 ½ lótv, čo je 53,125 % obsahu striebra.⁴² Tá je spomenutá v dohode medzi Žigmundom I. Luxemburským a Albrechtom I. Habsburským uzatvorenej niekedy na konci jeho vlády, podľa ktorej mali obe krajiny raziť

³⁷ DRH I, s. 249.

³⁸ SCHULEK, A.: *Vegyesházi*, s. 65.

³⁹ POHL, A.: *Zsigmond király*, s. 48; HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, s. 12.

⁴⁰ SCHULEK, A.: *Vegyesházi*, s. 65, pozn. 91.

⁴¹ PAULÍNYI, Oszkár: *A körmöcbányai kamara 1434–35 évi számadása (Műhelybeszámoló)*, in: Buza, János – Draskóczy, István (eds.), *Gazdag föld – Szegény ország*, Budapest 2005, s. 177.

⁴² POHL, *Zsigmond király*, s. 48.

mince so zhodnou akosťou. Paulínyi však zistil, že pri takejto akosti by sa nezhodovala s čistým obsahom striebra 0,408 g.⁴³ Podobne nevyrovnané hodnoty akosti sa zistili aj pri spracovaní mojmirovského pokladu.⁴⁴ Takmer zhodnú akosť 52,9 % Ag akú vypočítal Paulínyi mal jeden z denárov pochádzajúci z kremnickej mincovne.⁴⁵ Z ďalších mincí typu H 578 vyčnievajú z radu košické denáre, ktorých namerané hodnoty obsahu striebra sa pohybujú medzi 74,1–75,2 %.⁴⁶ Takéto výsledky sú však nereálne a najskôr sú odrazom problémov okolo povrchového nedeštruktívneho merania akosti na minciach. Na základe horeuvedených faktov teda vyplýva, že ani tento typ denára si neudržal svoju stálu kvalitu a ich akosť kolísala. Napriek tomu však patrili medzi pomerne kvalitné mince. V zmienenom mincovom nariadení z roku 1427 sa označujú ako „*monetam vero argenteam maiorem*“, na základe čoho sa pre ne v literatúre označujú „*moneta maior*“.⁴⁷ Na prvý pohľad sa od predchádzajúcich Žigmundových denárov odlišujú svojou veľkosťou. Ich priemer bol okolo 15–16 mm, kým u predchádzajúceho denára H 576 len približne 14–15 mm. Z toho dôvodu sa stali medzi obyvateľstvom pomerne obľúbenými mincami a často ich napodobovali ďalší uhorskí králi (viď vyššie). V listinách sa okrem spomínaného „*moneta maior*“ označujú aj ako „*nova monete*“.⁴⁸ Zaujímavé je aj to, že takýmto termínom sa uvádzali v prameňoch staršie denáre H 575 razené v rokoch 1390–1427. Po roku 1427 sú platby v nova moneta opäť častejšie, ale v tomto prípade ide jednoznačne už o denáre H 578. Jasný dôkaz o tom podáva vymedzenie platby daní Žigmundom I. Luxemburským v roku 1427, podľa ktorého sa malo platiť od každej porty 60 nových denárov.⁴⁹ Určite sú takto označené nové mince, lebo všetky oficiálne platby sa vyžadovali v aktuálne razených minciach. Okrem toho boli kvalitnejšie ako predchádzajúce denáre a ľudia radšej vyžadovali platby v týchto minciach. Pravdepodobne z toho dôvodu sa objavujú skoro aj v listinách. Na tomto mieste je dôležité poukázať aj na to, že v rokoch 1427–1437 boli jedinými Žigmundovými striebornými mincami, ktoré zniesli prísnejšie kritériá na kvalitu. V tomto období sa razili už len menej hodnotné ducaty a quartingy, ktoré patrili medzi najhoršie Žigmundove mince (viď nižšie). Ďalší dôkaz o ich označení ako nova moneta je ten, že v prípade ak by zostali po roku 1427 v obehu staršie denáre, ktoré boli takto označované aj pred týmto rokom a obiehali by spoločne, potom by sa museli odlišiť v archívnych prameňoch. Oba typy denárov však spolu príliš neobiehali, čo dokladajú nálezy mincí. Z celého územia Uhorska totiž evidujeme len päť nálezov mincí,

⁴³ PAULÍNYI, O.: *A körmöcbányai*, s. 178, pri spracovaní sedem lótovej zliatiny by mal jeden denár čistú hmotnosť 0,330413 g a osem lótovej 0,377664 g.

⁴⁴ BUDAJ, Marek: *Poklad z Mojmiroviec. Svedectvo nepokojných časov*, Bratislava 2017, s. 17, s. 32, tab. 9.

⁴⁵ BUDAJ, M.: *Poklad*, s. 32, tab. 9, č. 4.

⁴⁶ BUDAJ, M.: *Poklad*, s. 32, tab. 9, č. 3.

⁴⁷ POHL, *Zsigmond király*, s. 46; HUSZÁR, L.: *A Budaj*, s. 77.

⁴⁸ HUSZÁR, L.: *A Budaj*, s. 78, pozn. 216, v tu citovanej listine z roku 1427 je spomenutá platba v „*presentis nove monete regalis*“, čo skutočne nasvedčuje tomu, že by mohlo ísť o tento typ denárov.

⁴⁹ MÁLYUSZ, E.: *Zsigmond király*, s. 197; GYÖNGYÖSSY, M.: *A kamara haszna*, s. 143.

v ktorých sa našli spoločne oba denáre H 576 a 578 (vid' tabuľka 2). Z toho jeden bol objavený v Mojmírovciach na Slovensku a ďalšie dva poklady pochádzajú z Banatskeho Despotovacu nachádzajúcom sa v dnešnom Srbsku, jeden je z rumunského Vinerea a jeden z Fülöpjakabszállásu v Maďarsku.⁵⁰ V oboch srbských nálezoch je zastúpenie mincí H 578 veľmi symbolické. V prvom sa nachádza len jeden a v druhom dva exempláre. Spoločne objavené zvyšné ojedinelé nálezy pochádzajú z hradov alebo sídlisk, či stredovekých dedín.

Denáre H 578 sa razili od roku 1427 a bezpečne sa produkovali do konca Žigmundovej vlády v roku 1437. Ako jediná kvalitnejšia strieborná minca v tomto období sa razila minimálne v siedmych mincovniach Uhorska. Okrem významnejších miest ako Kremnica, Budín, Košice, Baia Mare, či Sibiu to bolo aj v Sighişoare a možno vo Várade. Keďže sa na minciach nachádza prehľadný a z dukátov známy „dvojísmenový“ systém mincových značiek, je ich identifikácia jednoduchšia. Jej desaťročná produkcia sa však príliš neodzrkadlila v nálezoch mincí (tabuľka 2). Dnes ich poznáme len 544 kusov, čo tvorí približne 1,09 % zo všetkých Žigmundových strieborných mincí. Je to dokonca menej ako bolo objavených dukátov, ktorých poznáme až 833 kusov.⁵¹ Uvedený nepomer nie je určite dielom náhody. Môžeme za tým vidieť pretrvávajúce problémy hornouhorskeho baníctva, ktoré sa na začiatku 15. storočia dostalo do problémov. V tomto období začali narastať náklady na ťažbu, čím sa znížili príjmy z mincového regálu.⁵² Žigmund I. Luxemburský bol nútený zvýšiť výkup marky striebra zo šiestich na sedem dukátov. Klesajúcu produkciu striebra môžeme najlepšie vidieť z vyúčtovania kremnickej komory z rokov 1434–1435, kedy sa razili nami skúmané denáre. V tomto roku sa podľa Paulínyiho zamenilo len 2711 mariiek a 11 pizetov čistého striebra (666 kg), z ktorého pripadalo 1164 m a 18 ½ p (286 kg) na Kremnicu, 650 m a 32 p (160 kg) na Banskú Štiavnicu a v Banskej Bystrici sa vyťažilo 779 m a 4 p, čiže 191 kg.⁵³ Celkovo sa teda zamenilo v týchto troch komorách 2594 m a 6 ½ p, čiže 637 kg striebra. Uvedené údaje boli ešte mierne upravené.⁵⁴

⁵⁰ Podrobnejšie o Mojmírovciach pozri nižšie. Bližšie k obom pokladom z Banatskeho Despotovacu pozri TÓTH, Csaba: *Pénzverés és pénzforgalom az Anjou-kori Magyarországon*: Doktori disszertáció, Budapest 2002, s. 182. Oba nálezy boli objavené v roku 1881, respektíve v roku 1885. Preto nie je vylúčené, že ide o jeden súbor mincí objavený v dvoch rozdielnych dobách, ktorý sa dostal do Maďarského národného múzea v Budapešti. Tu boli zaprírástkované pod číslami 112/1881 a 128/1885.

⁵¹ BUDAJ, Marek: *Vývoj kremnickej mincovne vo svetle nálezov mincí v rokoch 1323 až 1437*, dizertačná práca, Bratislava 2010, s. 153.

⁵² KAZIMÍR, Š. – HLINKA, J.: *Kremnická mincovňa*, s. 53.

⁵³ PAULÍNYI, Oszkár: *A körmöcbányai kamara 1434–35 évi számadása (Műhelybeszámoló)*, in: Buza, János – Draskóczy, István (eds.), *Gazdag föld – Szegény ország*, Budapest 2005, s. 178–179.

⁵⁴ ČELKO, Mikuláš: *Produkcia drahých kovov v Kremnici do konca 16. storočia*, in: Marsina, Richard (ed.), *Banské mestá na Slovensku, Žiar nad Hronom 1990*, s. 113; TÝŽ: *Trendy vývoja produkcie drahých kovov v Kremnici v stredoveku*, in: Kianička, Daniel (ed.), *Baníctvo ako požehnanie a prekatie mesta Kremnice, Kremnica 2007*, s. 112–114. Na rozdiel od Paulínyiho sa podľa neho vyťažilo v kremnickej komore len 411 mariiek 24 pizetov (101 kg), v banskoštiavnickej 597 m a 45 p (147) a v bansko-bystrickej 739 m a 25 p (182 kg). V kremnickej komore uvádza menšie množstvo z toho dôvodu, že na rozdiel od Paulínyiho do tejto položky nepri rátal 793 m a 11 p (195 kg), ktoré sa získalo pri úpravách tzv. zlatostriebra.

Po spracovaní všetkého striebra sa tu vyrazilo len 1 589 766 denárov.⁵⁵ Takýto nízky počet nemohol uspokojiť finančné potreby obrovskej krajiny akým bolo Uhorsko. Nevieme síce koľko denárov sa vyrazilo v ostatných mincovniach, ale Kremnica musela byť v tejto dobe najvýkonnejšou v Uhorsku. Pre lepšiu predstavu a porovnanie si môžeme uviesť množstvo vyrazených mincí v iných obdobiach stredoveku. Presnejšie údaje sa nám zachovali napríklad z rokov 1487–1516.⁵⁶ V tomto období sa najnižší počet 10 150 040 denárov vyrazil v Kremnici v roku 1507. Najvyššia produkcia bola v roku 1516, kedy vyšlo z mincovne až 15 828 752 denárov. Na prvý pohľad vidieť diametrálne obrovské rozdiely. Z toho dôvodu sa zachoval v nálezoch nízky počet denárov H 578 (tabuľka č. 2). Počet vyrazených kusov v tomto roku nemusí odrážať celouhorskú produkciu aj v ďalších obdobiach. Navyše v tomto čase prežívalo Uhorsko nielen hospodársku, ale aj politickú krízu. Na území dnešného Slovenska pôsobili husitské vojská, ktorých prítomnosť spôsobila nestabilitu. V roku 1433 dokonca ohrozovali Kremnicu a hoci neprenikli do samotného mesta a pravdepodobne ani nezničili mincovňu, mohlo to mať negatívny vplyv na produkciu denárov.⁵⁷

O relatívnom obehu mincí môže poskytnúť zaujímavý pohľad unikátny poklad mincí z Mojmiroviec.⁵⁸ Ten obsahoval 421 denárov H 578, z ktorých bola kremnická mincovňa zastúpená 176 kusmi, čo predstavuje 41,8 %. Z nich sa tu nachádzajú len exempláre s mincovými značkami **K-L** (Leonard Noffry), **K-S s krížikom** (Ján Siebenlinden) a v jednom prípade **K-W** (Valentín Vince). Prekvapujúce je vysoké zastúpenie košických denárov, ktoré tvoria 17,3 % mincí H 578. Uvedené počty dokladajú nárast významu Kremnice počas vlády Žigmunda I. Luxemburského.

Parvus

Žigmund I. Luxemburský pristúpil k razbe širokého spektra drobných strieborných nominálov. Väčšina z nich sa vyznačovala nižšou kvalitou a rýchlo podliehali inflácii. Medzi špecifické a zároveň najpočetnejšie Žigmundove mince patrili parvy (vid' obr. 4), ktoré zastávali v peňažnom obehu dôležité miesto. Vyznačujú sa zaujímavými ikonografickými prvkami. Na jeho reverze sa nachádza rovníramenný kríž, medzi ktorými sú umiestnené štyri malé korunky. V mincovom poli sa nachádzajú značky. Averz mince je ikonograficky totožný s dukátmi H 572 a denármi H 575–576, kde je umiestnený štvrtý štít, ktorý má v druhom a treťom poli brandenburskú orlicu. Z toho vyplýva, že s uvedenými typmi tvorí jeden chronologický celok.

⁵⁵ PAULÍNYI, O.: *A körmöcbányai kamara*, s. 177.

⁵⁶ KAZIMÍR, Š. – HLINKA, J.: *Kremnická mincovňa*, s. 348.

⁵⁷ KIANIČKA, Daniel: *Stavebno-historický vývoj kremnickej mincovne do konca 18. storočia*, Numizmatika 21, 2006, s. 129; EZROVÁ, Adriana: *Hlavné kráľovské banské mesto Kremnica vo vzťahu k husitom*, in: Kaczarová, Iveta (ed.), *Husiti na Slovensku*, Lučenec 2001, s. 125.

⁵⁸ BUDAJ, M.: *Poklad*, s. 17, tab. 2; HLINKA, Jozef: *Nález mincí v Mojmirovciach, okres Nitra*, in: Zborník Slovenského národného múzea: História 70, 1976, č. 16, s. 199–200.

●□4: Parvus Žigmunda I. Luxemburského razený v rokoch 1387–1427.
Maďarské národné múzeum, foto: Csaba Gedai.

Akosť parvov bola mimoriadne nízka a pohybovala sa okolo 35,3 %, čiže mali 5 a 2/3 lótv.⁵⁹ O niečo vyššie hodnoty sa určili pri analýze najväčšieho moravského pokladu s parvami objavenom v Bošoviciach.⁶⁰ Priemerná akosť 2492 parvov H 580 bola približne 43 %. Aj z týchto údajov vyplýva, že podobne ako denáre, ani parvy si neudržali svoju stálu akosť. Napriek takýmto nízkym obsahom striebra však stále nepatrili medzi najhoršie Žigmundove mince. V písomných prameňoch sa najčastejšie označovali ako „*parva moneta*“⁶¹ a sporadicky sa nazývali „fillermi“.⁶² Kvôli svojej nízkej kvalite sa pre ne používalo hanlivé označenie „pankhart“.⁶³ S ich razbou musíme počítat už na začiatku vlády Žigmunda I., čo potvrdzujú aj písomné pramene. Prvá známa zmienka o ich obehu pochádza už z 1. júla 1387.⁶⁴ Dobre je datovaná aj horná hranica produkcie. Ich razba sa zakázala v Žigmundovom mincovom nariadení zo 17. marca 1427 najmä kvôli častému falšovaniu.⁶⁵ Vďaka nízkej a nestabilnej akosti je ich pomerne ťažké zaradiť do peňažného systému svojej doby a nevieme koľko parvov sa počítalo na jeden denár. Ide o zaujímavý fakt, lebo zvyšné drobné mince Žigmunda I. Luxemburského sú dobre zaraditeľné a poznáme aj ich vzájomné kurzy. Väčšina platieb v „*parva moneta*“ bola totiž prepočítaná na florény, ktorými

⁵⁹ SCHULEK, A.: *Vegyesházi*, s. 66.

⁶⁰ SEJBAL, Jiří: *Moravské denárové mince markraběte Jošta. Nálezy z Hustopeč 1926 a Bošovic 1879*, Numismatický sborník 4, 1957, s. 97–180.

⁶¹ 1387 – ZSO I, č. 131; 1388 – ZSO I, č. 398; 1400 – ZSO II/1, č. 20, 107, 450, 517, 1036, 1235 a pod.

⁶² 1421 – ZSO VIII, č. 1269; takto sa nazývajú aj v nariadení z roku 1427, v ktorom sa definitívne zakazuje ich razba a obeh: „... *minores vero denarii vulgariter filler* ...“, DRH I, s. 249.

⁶³ 1417 – ZSO VI, č. 1207; 1418 – ZSO VI, č. 2126; 1419 – ZSO VII, č. 635, 1419; 1420 – ZSO VII, č. 1268, 1768; 1432 – FEJÉRPATAKY, László: *Magyarországi városok régi számadáskönyvei*, Budapest 1885, s. 314.

⁶⁴ ZSO I, č. 131. „... *quadraginta florenos parve monete regalis* ...“, HUSZÁR, L.: *A Budai*, s. 78, pozn. 222. V prvej väčšej súbornejšej práci o minciach Žigmunda I. Luxemburského sa predpokladá ich razba v rokoch 1390–1420. SCHULEK, A.: *Vegyesházi királyaink*, s. 69.

⁶⁵ DRH I, s. 249.

sa v skutočnosti vyjadrovali platené sumy.⁶⁶ Takmer vôbec nie sú uvedené v listinách samostatné platby v týchto minciach. Nevieime s istotou povedať, či sa parvy prerátavali voči florénu ako počtovej jednotke v kusoch a konkrétnych množstvách, alebo v hmotnostných jednotkách. Skôr sa týmito mincami platilo na váhu ako v kusoch, lebo pri bežných platbách sa často vyjadruje ich celková hmotnosť.⁶⁷ V uhorskom mincovníctve sa s týmto trendom stretávame aj starších obdobiach a platil už za Karola Róberta. Vtedy sa platby v denároch často uvádzali v markách, čiže hmotnostných jednotkách. Parvy podobne ako ďalšie Žigmundove strieborné mince sa objavujú často orezané. Najskôr išlo o v stredoveku známy jav okrádania kovu, no nie je vylúčené, že sa hmotnostne upravovali voči ďalším druhom mincí. Drvivá väčšina parvov je často orezaná v takej miere, že v pokladoch je pomerne ťažké nájsť celý a neporušený exemplár. Ich priemery sa pohybovali okolo 12–13 mm, no väčšina je upravená na 9–10 mm. V slovenských nálezoch sa často objavujú exempláre s priemerom 7–8 mm a hmotnosťou len 0,2 g.⁶⁸ Takto upravené kusy sa približne zhodujú s hmotnosťami ducatov z rokov 1427–1430, z ktorého sa počítalo 10 na jeden denár.⁶⁹ Preto je možné, že ich orezaním sa parvy prispôbovali podielom konkrétneho nominálu. Počty takto upravovaných mincí sú totiž také obrovské, že k nim možno prichádzalo už oficiálne v mincovniach.

Keďže sa parvy produkovali povrchne a v obrovských množstvách, pomerne často sa medzi nimi nachádzajú rôzne atypické mince. Medzi takéto exempláre patria tie, ktoré majú na averze mince vymenené obrazy polí. Na jednom type sa brandenburská orlica nachádza v 1. a 4. poli namiesto 2. a 3. pola.⁷⁰ Nie je jasné, či takáto zámena je výsledkom chybné vyrobeného razidla, alebo ide o úmysel. Určite zámerne však došlo k vyrazeniu zaujímavého parvu, ktorý má na averze umiestnené namiesto jednej korunky písmeno „m“.⁷¹ Uvedená minca sa považovala za Máriinu razbu produkovanú v rokoch 1387–1395.⁷² Napriek tomu, že ide o veľmi lákavú hypotézu, s určitosťou ich môžeme vylúčiť z rady Máriiných mincí. Žigmund I. Luxemburský produkoval zaujímavý typ parvu, ktorý mal na averze štítu v druhom a treťom poli umiestneného českého leva.⁷³ Podľa ikonograficky totožných dukátov môžeme tieto mince zaradiť medzi razby po roku 1402 a súvisia so zvolením Žigmunda I. Luxemburského za správcu Českého kráľovstva. Keďže sa v nálezoch objavujú len sporadicky a výlučne bez mincových

⁶⁶ 1388 – „... quatuordecim florenos parve monete regalis ...“, ZSO I, č. 398; 1400 – „... duobus florenis centenariis in parva moneta ...“, ZSO I/1, č. 20.

⁶⁷ 1398 – „triginta tres marcas denariorum parve monete“, ZSO I, č. 5609; 1405 – „46 libris denariorum Hungaricalium parve monete“, ZSO II/1, č. 3758; 1406 – „110 marcas parve monete“, ZSO II/1, č. 4603.

⁶⁸ HUNKA, Ján: *Výboje husitov na Slovensku, ich podiel na zmene menového systému kráľa Žigmunda Luxemburského*, in: Grossmannová, Dagmar et al. (ed.), *Peníze v proměnách času V*, Ostrava 2006, s. 43–51.

⁶⁹ POHL, A.: *Zsigmond király*, s. 47.

⁷⁰ RÉTHY, L.: *Corpus Nummorum*, č. 125C; HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 580 a.

⁷¹ RÉTHY, L.: *Corpus Nummorum*, č. 125 B; HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 581; POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 120.

⁷² SCHULEK, A.: *Vegyesházi királyaink*, s. 64.

⁷³ HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 583; POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 121.

značiek, musíme počítať s ich obmedzenou produkciou.⁷⁴ Čo je však dôležité, poznáme aj hybridné razby oboch predchádzajúcich typov. Averzý takýchto parvov sú s českým levom (H 582) a ich reverzy majú namiesto korunky písmeno „m“,⁷⁵ čo dokazuje ich chronologickú príbuznosť. Zároveň potvrdzujú fakt, že sa parvy s písmenom „m“ razili až po roku 1402, čo vylučuje ich zaradenie medzi Máriine mince. Na základe toho možno predpokladať, že písmeno „m“ je skôr mincovou značkou. Podľa posledných hypotéz je uvedená značka radená Žigmundovmu rytierovi Mikešovi Divokému občas nazývanému aj Mikš Divůček alebo Mikuláš z Jemniště.⁷⁶ Väčšina starších bádateľov radí všetky spomínané typy parvov do budúcej mincovne, čo však nie je ničím podložené.⁷⁷ Na základe horeuvedeného vyplýva, že po roku 1402 sa neuskutočňovali ikonografické zmeny len na dukátoch, ale experimentovanie prebiehalo aj na parvoch. Kým sa zlaté mince razili po roku 1402 s českým levom, tak na parvoch sa od nich upustilo po krátkom čase a vrátili sa späť k typom s brandenburskou orlicou. Hromadnú produkciu parvov dokladá niekoľko ďalších skutočností. Parvy patria v pokladoch mincí medzi jednoznačne najpočetnejšie Žigmundove mince. Dnes sa eviduje až 28 773 exemplárov (tabuľka 2), čo predstavuje vyše 58 % zo všetkých strieborných mincí v nálezoch. Ich masové používanie medzi bežnými obyvateľmi dokladá aj ich výskyt na sídliskách a stredovekých dedinách (napr. tabuľka 2, č. 113–114). Je zaujímavé, že niekedy sa uvádzajú v listinách aj väčšie platby v parvoch. Napríklad v roku 1414 sa vyplatilo 100 florénov a v roku 1400 dokonca 440 florénov v týchto minciach.⁷⁸ Platenie väčších hotovostí v parvoch dokladajú aj poklady mincí. Jeden zo zaujímavejších stredovekých uhorských nálezov z tohto obdobia nájdený v Szabadszállási obsahoval 22 116 mincí, z ktorých bolo až 19 066 parvov (tabuľka 2, č. 110).⁷⁹ Pre obdobie vlády Žigmunda I. Luxemburského je typické, že narastá počet väčších platieb v drobných minciach. Okrem listín to dokladá nárast pokladov s väčším počtom mincí. Rozsahom ešte väčší nález ako zo Szabadszállasu sa našiel aj v Jászsószyentgyörgyi, v ktorom bolo 25 003 strieborných mincí Žigmunda I. Luxemburského. Jeho hodnota bola vyše 250 dukátov, čo je na tú dobu pomerne veľký obnos peňazí.⁸⁰ Musíme však poznamenať, že v oboch prípadoch ide skôr o jedinečné a vzácne nálezy. Na druhej strane nie sú výnimkou

⁷⁴ Dodnes evidujeme 1122 takýchto parvov v šiestich pokladoch mincí, čo je približne len 2,7 % zo všetkých strieborných mincí. Zo Slovenska poznáme len jednu takúto mincu z nálezu zo Štvrtka na Ostrove.

⁷⁵ HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, č. 583; POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 122.

⁷⁶ SOÓS, Ferenc: *Újabb azonsított középkori mesterjegyek*, *Az Érem* 2, 2013, s. 6–10.

⁷⁷ HUSZÁR, L.: *A Budai*, s. 168, č. 174; POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 120–122.

⁷⁸ ZSO II/1, č. 517; ZSO IV, č. 2309.

⁷⁹ KIRÁLY, Ferenc: *A szabadszállási Zsigmond korabeli éremlelet*, *Numizmatikai közlöny* 50–51, 1952, s. 27–37.

⁸⁰ POLGÁR, Zoltán: *Újabb ezüstdénár leletek: A jászsószyentgyörgyi és a jászdózsza-jászapáti kincsek*, in: Ulrich, Attila (ed.), *Numizmatika és társtudományok III*, Nyíregyháza 1999, s. 157–161; POLGÁR, Zoltán – TÁLAS, László: *Zsigmond-kori ezüstpénzek Jászsószyentgyörgyön: Előzetes jelentés*, Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok Évkönyve 9, 1996, s. 145–154. Poklad pozostával najmä zo Žigmundových mincí typu H 575 a 576. Z toho vyplýva, že bol ukrytý tesne pred rokom 1390. Napriek tomu, že bol objavený už v roku 1994 nebol ešte dodnes odborné spracovaný a publikovaný. Preto nie je zahrnutý ani v zozname a nálezov so Žigmundovými mincami (tabuľka 2).

nálezy, v ktorých sa našlo 2–3 tisíc kusov drobných strieborných mincí (tabuľka 2, č. 8, 25, 106, 109–112). Všetky spomenuté poklady poukazujú na masovejšie rozšírenie týchto mincí a ich hojné používanie v každodennom obeh. Parvy sa napriek svojej nízkej kvalite dostali aj do zahraničia a objavujú sa najmä na Morave a v Čechách. Dokladá to spomínaný nález z Bošovic, v ktorom sa našli tri denáre kráľovnej Márie (H 566) a zvyšok tvorili mince Žigmunda I. Luxemburského. Išlo o dvanásť denárov H 576, 2492 parvov H 580 a desať parvov H 582.⁸¹ Okrem tohto nálezu sa Žigmundove drobné mince, najmä parvy zaznamenali aj v nálezoch z Dolních Radslavic, 41 parvov pochádza z Olomouca a neznámy počet zo Starého Města. Drobné mince Žigmunda I. Luxemburského boli objavené v Letoviciach a v Žádloviaciach.⁸² Presný obsah oboch nálezov je však neznámy.

Na väčšiu produkciu parvov v Uhorsku poukazuje bohatý výskyt mincových značiek, pričom už Pohl publikoval 107 rôznych variant.⁸³ Podľa tohto vyplýva, že sa razili vo všetkých mincovniach Uhorska. Dodnes sa podarilo identifikovať značky minimálne jedenástich mincovní. Medzi nimi je stále množstvo takých, ktoré nemožno priradiť do konkrétnej mincovne. Zvláštnu skupinu tvoria značky popredných finančníkov krajiny, pri ktorých počítame s centrálnym riadením mincovníctva. Medzi nich patria napríklad Ulrich Kamerer alebo Jakub Venturi. Časť parvov je označená ich univerzálnymi a často len firemnými značkami, z čoho nie sme schopní identifikovať miesto produkcie týchto mincí. Medzi popredné mincovne patrila určite Kremnica, do ktorej môžeme zaradiť dvanásť rôznych značiek. Parvy sú zaujímavé aj tým, že sa na nich objavujú popri klasických mincových značkách aj arabské číslice 4, 6, 7, 9, čo je ich prvé použitie v uhorskom stredovekom mincovníctve. Niekedy sa vyskytujú spolu s písmenami (**T-9**, **K-6**, **m-4**, **m-6**, **m-7**), či stoja samostatne. Okrem parvov sa číslice nachádzajú aj na dukátoch Žigmunda I. Luxemburského. Ich funkcia nie je dodnes spoľahlivo vysvetlená. Predpokladá sa, že boli akýmisi kontrolnými značkami pri razbe.⁸⁴

Ducat

Ďalšou nekvalitnou drobnou mincou razenou počas vlády Žigmunda I. Luxemburského bol ducat (viď obr. 5). Na jeho averze sa nachádza dvojitý kríž, po jeho stranách je umiestnená mincová značka. Na reverze je postava Sv. Ladislava držiaca v pravej ruke halapartňu a v ľavej jablko. Podľa Belházyho zistení bola akosť týchto mincí len 18,1 %, čiže mala 3 lóty.⁸⁵ Jeho pomer k ostatným razbám vymedzilo Žigmundovo mincové nariadenie vydané 2. apríla 1430 v Tr-

⁸¹ SEJBAL, J.: *Moravské denárové mince*, s. 97–180.

⁸² NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Emanuela: *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. 3. České, moravské a slezské nálezy mincí údobí grošového*, Praha 1956, č. 2247, 2323, 2331, 2399, 2430.

⁸³ POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 119-1-107.

⁸⁴ RÉTHY, L.: *Corpus*, s. 18; SCHULEK, A.: *Vegyesházi királyaink*, s. 65.

⁸⁵ SCHULEK, A.: *Vegyesházi királyaink*, s. 66.

nave.⁸⁶ Podľa neho sa na 1 dukát počítalo 100 veľkých denárov, ktoré sa rovnali 4 menším denárom a 10 ducatom (1 väčší denár = 4 menšie denáre = 10 ducatov). Na základe toho väčšina starších bádateľov nesprávne odvodila názov ducatu zo slova *decad*, čiže *desať*.⁸⁷ Schulek zašiel ešte ďalej a pomenovanie ducat je podľa neho odvodené z jeho nízkej kvality a pochádza z ironického názvu zlatého dukátu.⁸⁸

● □ 5: Strieborný ducát razený v rokoch 1427–1430.

Ani jedna z uvedených hypotéz nie je správna a slovo ducat má pôvod v drobnej striebornej minci ducati razenej valašskými vojvodami. Tieto mince boli produkované po roku 1365 vojvodom Vlaicu Vodárom (1364–1377) a spočiatku mali pomerne dobrú kvalitu. Jeho priemerná hmotnosť bola 1,05 g a rovnala sa 1 ½ dinarom alebo trom banom. Za vlády Dana I. (1383–1386) bol zredukovaný na 0,50 g a ako stredný nominál sa nazýval dinar. Po roku 1386 bol opäť razený Mircea cel Bătrânom (1386–1418). Jeho produkcia trvala do vlády Basaraba Ţepeluşa (1477–1482), kedy bol definitívne zrušený.⁸⁹ Na začiatku 15. storočia sa im rapídne znižovala akosť a začali strácať na hodnote. Žigmund Luxemburský v roku 1424 povolil vojvodovi Danovi II. (1422–1431) raziť nové ducaty o hmotnosti 0,21 g a umožnil ich obchod aj v Uhorsku.⁹⁰ Uvedené mince sa postupne presadili v Sedmohradsku a od roku 1413 obiehali v Brašove. Vďaka úzkej politickej a menovej prepojenosti medzi Valašskom a Uhorskom prenikli uhorské ducaty do miestneho peňažného systému. Svedčí o tom aj fakt, že valašský vojvoda Dracul ich na začiatku 30–tych rokov 15. storočia viackrát spo-

⁸⁶ FEJÉR, György: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tom X. Volumen VII. Ab Anno 1429–1437*, Budae 1843, s. 207–208 (ďalej ako CDH X/7).

⁸⁷ SCHOENVISNER, Stephano: *Notitia Hvmgaricae rei nvmariae ab origine ad praesens tempvs*, Bvdae 1801, s. 320; ERNYEY, József: *Magyar pénznevek*, *Archaeologiai Értesítő* 36/1–5, 1916, s. 113–114.

⁸⁸ SCHULEK, A.: *Vegyesházi királyaink*, s. 66.

⁸⁹ ILIESCU, Octavian: *The History of coins in Romania (cca. 1500 B.C.–2000 AD): Chronology – Bibliography – Glossary*, Bucharest 2002, s. 42 a 118.

⁹⁰ HUSZÁR, Lajos: *A középkori magyar pénztörténet okleveles forrásai. II. rész, Numizmatikai közlöny* 74–75, 1976, s. 40.

mína ako staré ducaty.⁹¹ V tomto prípade môže ísť len o uhorské mince, lebo by sa nespomínali v súvislosti s Uhorskom. Ako staré sa uvádzajú z toho dôvodu, že ich razba a obeh boli v Uhorsku zakázané nariadením z roku 1430. Uhorské a sedmohradské ducaty teda obiehali spoločne. Oba druhy mincí vykazovali ikonografickú a často aj metrologickú zhodu. Na ducatoch vojvodu Mircea cel Bătrâna (1386–1418) je po roku 1386 zobrazený na averze stojaci panovník, ktorý sa podobá postave Sv. Ladislava na uhorských minciach. Namerané hmotnosti oboch druhov mincí sa líšia len minimálne, hoci akosti valašských ducátov na konci 14. až v prvej polovici 15. storočia značne kolísali.⁹² Vzájomné prepojenie oboch druhov mincí je značné a môžeme súhlasiť s tým, že ducaty boli viacmenej prevzaté z valašských mincí. Tento vplyv však nemožno preceňovať, lebo ikonograficky je Žigmundov ducat jednoznačne uhorskou mincou. Postava Sv. Ladislava je vyslovene uhorským symbolom a nachádza sa už na minciach Ľudovíta Veľkého. S valašskými razbami sa zhodoval aj metrologicky. Žigmund I. Luxemburský prvýkrát počas svojej vlády pristúpil k produkcii takýchto nekvalitných mincí. Z toho dôvodu sa razili len krátku dobu a s ich kvalitou nemohla vládnuť spokojnosť. Začiatky jej produkcie siahajú do roku 1427, kedy v obehu nahradil ďalšiu nekvalitnú drobnú mincu – parvus. Presný začiatok razby nie je vymedzený žiadnou priamou zmienkou v listinách, ale jeho datovanie k roku 1427 podporuje jeden zachovaný hybridný exemplár ducatu typu H 585. Na jeho averze sa nachádza obraz parvu, čiže kríž s korunami a na reverze je postava Sv. Ladislava, ktorá je typická pre ducat. Minca je známa len so značkou **n-I** patriacej baiamarskej mincovni a druhý je bez označenia mincovne. K produkcii takéhoto ducatu muselo prísť na rozhraní zrušenia parvu a zavedenia ducatu. S istotou vieme, že parvy sa razili do roku 1427 a k zavedeniu novej mince muselo prísť len v tomto čase. Listiny nám nenapovedajú nič bližšie k ich obehu, lebo platby v ducatoch sa zaznamenali len sporadicky. Slovo ducat sa síce spomína pomerne často, ale vo väčšine prípadoch ide o zlaté mince. Jeden z mála jasných dokladov o ich obehu pochádza z roku 1429.⁹³ Spreď roka 1430 je aj ďalší údaj o platbe v týchto minciach.⁹⁴ Občasné zmienky v listinách môžeme pravdepodobne považovať za dôkaz ich skromného používania. Produkcia uvedených mincí trvala len tri roky a 23. júna 1430

⁹¹ HUSZÁR, Lajos: *A segesvári pénzverő Zsigmond korában*, Numizmatikai közlöny 41, 1941, s. 29–30.

⁹² Priemerná hmotnosť uhorských ducátov Žigmunda I. z Maďarského národného múzea bola 0,32 g a ducaty vojvodu Michala I. (1418–1420) mali 0,30 g. Schulek ju však určil na 0,225 g. Je zaujímavé, že podľa ILIESCU, Octavian: *Emisiuni monetare ale Țării Românești din secolele al XIV-lea și al XV-lea*, Studii și Cercetări de Numismatică 2, 1958, s. 304 vykazujú ducaty Žigmundovho spojenca Dana II. podobnú hmotnosť 0,255 g. Tu však treba poznamenať, že hmotnosti valašských ducátov značne kolísali. Podľa ILIESCU, O: *The History*, s. 41–42 boli hmotnosti v jednotlivých rokoch nasledovné: 1385–1390 – 0,50 g; 1391–1395 – 0,36 g; v rokoch 1395–1396 Mircea cel Bătrân ho razil o hmotnosti 0,21 g; 1395–1396 – Vlad I. (1395–1396) 0,30 g; 1397–1418 – 0,48 g; 1418–1420 – 0,36 g atď.

⁹³ „... tres marcas denariorum presentis monete regalís dukath nominatorum ...“ NAGY, Imre et al.: *Hazai Oklevéltár 1234–1536*, Budapest 1879, s. 388, č. 332.

⁹⁴ „L florenos novos ducat apellatos“ alebo „L florenis novis ducaat“ JAKÓ, Zsigmond: *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei. 1289–1556. 1. kötet. 1289–1484*, Budapest 1990, s. 196, č. 31 a 32.

Žigmund I. Luxemburský zakázal jeho razbu a obeh v Uhorsku.⁹⁵ Bolo to spôsobené tým, že ducat strácal na svojej hodnote. Uvedený fakt dokazuje aj ich označenie v prameňoch ako „cuprei“, čiže medené mince.⁹⁶ Napriek tomu sú po roku 1430 registrované ešte krátky čas v Chorvátsku a čiastočne v spomínanom Valašsku.⁹⁷

Na rozdiel od parvov sa produkoval len v niekoľkých mincovniach. Dodnes sa eviduje pätnásť rôznych mincových značiek.⁹⁸ Ducaty sa určite razili v Kremnici, Budíne, Sibiu, Baia Mare, Sighișoara a pravdepodobne v Baia-Sprie v dnešnom Rumunsku. Dominantnou v ich produkcii bola kremnická mincovňa, čo dokladá niekoľko dôležitých faktov. Z pätnástich mincových značiek patrí až tretina, čiže päť do Kremnice, čo dokladá ich produkciu počas celých troch rokov. Na druhej strane je zrejme, že sa v jednom roku používali aj dve rôzne značky. Musíme však vylúčiť to, že by tu pôsobili v jednom období dvaja komorskí grófi. Skôr prichádza do úvahy to, že počas pôsobenia niektorého z grófov sa zároveň razili aj mestské razby. Mesto ako podielnik a nájomca mincovne mohol mať právo rozlišovať a označovať svoje mince. Na krátku produkciu ducatov v Uhorsku poukazujú aj nálezy mincí. Dnes ich evidujeme len 403 kusov, čo predstavuje 0,81 % zo všetkých Žigmundových strieborných mincí. Ak sa zameriame na výskyt ducatov v nálezoch podľa jednotlivých mincovní, podarilo sa analyzovať údaje z troch významnejších súborov (tabuľka 1). Jedným z nich je unikátny poklad mincí z Veszprému, ktorý obsahoval až 206 ducatov a je zároveň najväčším známym nálezom týchto mincí z Uhorska (tabuľka 2, č. 111). Druhý zaujímavý nález pochádza z maďarského Fülöpjakabszállásu, ktorý obsahoval 82 ducatov a tretím je nález zo Šurian-Kostolného Seku na Slovensku s 12 ducatkami (tabuľka 2, č. 25 a 112). Napriek takémuto nízkemu počtu je to najväčší súbor ducatov objavený na našom území. Vo všetkých troch pokladoch bolo analyzovaných 300 exemplárov, čo na druhej strane predstavuje 74,44 % zo všetkých nájdených ducatov v Uhorsku. Preto si myslím, že by takáto vzorka mohla aspoň čiastočne odzrkadľovať obeh uvedených mincí. Na prvý pohľad je zrejme dominancia Kremnice, ktorá bola zastúpená až 44,66 %. Percentuálny výskyt ducatov z ostatných mincovní je už oveľa nižší. Na druhom mieste je Baia Mare s 23 %, tretie Sibiu malo 13,66 %, štvrtý Budín 3,33 % a piata Sighișoara 2,66 %. Neurčených bolo 38 mincí, čiže 12,66 %.

⁹⁵ DRH I, s. 253–254.

⁹⁶ SCHOENVISNER, S.: *Notitia Hvngaricae*, s. 320.

⁹⁷ SCHOENVISNER, S.: *Notitia Hvngaricae*, s. 321; THALLÓCZY, Lajos: *Ermészeti adalék – A ducatról*, *Archaeologiai értesítő* 12/1, 1878, s. 75.

⁹⁸ POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 123-1-15.

Tabuľka 1: Ducaty z nálezov vo Veszprému, Fülöpjakabszállásu a Šurian.

Mincovňa/ mincová značka	Budín	Kremnica	Sibiu	Sighișoara	Baia Mare	Neurčené	Celkom
B-n	10						10
h-l			23				23
h-X			18				18
K-D		47					47
K-f		34					34
K-R		50					50
K-?		3					3
n-l					34		34
n-S					32		32
n-?					3		3
S-n				8			8
						38	38
Celkom	10	134	41	8	69	38	300
Perc. zastúpenie (%)	3,33	44,66	13,66	2,66	23	12,66	

Quartingy

Po skončení razby ducátov prešiel v roku 1430 Žigmund I. Luxemburský k produkcii drobných strieborných nominálov – quartingov, ktoré môžeme zaradiť medzi jeho najhoršie mince (viď obr. 6). Svojou nízkou akosťou ďaleko prekonal aj parvy. O začiatkoch ich razby sme veľmi dobre informovaní z podrobného mincového nariadenia Žigmunda I. Luxemburského zo 6. marca 1430.⁹⁹ Nariadenie je špecifické tým, že sa ním zriaďuje mincovňa a komora v Bratislave, kde sa mal raziť jeden typ mince nazývaný „*monetam nostram argenteam minore, vulgariter Quarting seu Fyrting*“. Čo je však dôležité, podľa neho sa mali produkovať mince v kvalite akej sa razili v kremnickej mincovni a v ďalších mincovniach Uhorska. To by mohlo dokazovať dominantné postavenie Kremnice v ich produkcii, s čím však nekorešpondujú nálezy mincí. V privilegiu sa ďalej hovorí aj o akosti quartingov. Tie sa mali vyrábať z marky čistého striebra, do ktorej sa malo pridať sedem mariek medi. Z takto pripravenej zmesi sa malo vyraziť z jednej marky 500 quartingov. Z toho sa dá odvodiť ich hrubá hmotnosť na 0,4911 g.¹⁰⁰

⁹⁹ CDH X/7, s. 196. Uvedenému nariadeniu sa podrobnejšie venovala LEHOTSKÁ, Darina: *Bratislavská mincovňa v stredoveku*, Historické štúdie 2/1–2, 1956, s. 223–224.

¹⁰⁰ 1 budínska hrivna mala 245,5378 g, potom $245,5378/500 = 0,4911$ g.

●□6: Quarting Žigmunda I. Luxemburského z rokov 1430–1437.

Veľmi podobné parametre vykazujú aj nálezy mincí. Quartingy pochádzajúce z pokladu zo Šurian-Kostolného Seku pozostávajúcom z 2894 týchto mincí mali priemernú hmotnosť 0,43 g.¹⁰¹ Z toho malo približne 100 exemplárov hmotnosť 0,49 g. Len o niečo nižšie hodnoty možno vysvetliť tým, že v takýchto obrovských nálezoch sa nachádza veľký počet opotrebovaných, nekvalitne vyrazených, či inak zničených mincí. Platí to aj v prípade tohto nálezu, kde malo veľa exemplárov extrémne nízke hmotnosti. V náleze sa dokonca vyskytli quartingy s hmotnosťou len 0,09 g. Navyše počas razby mincí v stredoveku sa príliš neprihliadalo na hmotnosti jednotlivých kusov. Mince sa razili systémom „*al marco*“, čiže z jednej marky striebra alebo zlata sa vyprodukoval dopredu stanovený počet mincí. Quartingy vykazovali mimoriadne nízku akosť, ktorá bola len 12,5 %.¹⁰² Spomínané nariadenie aj presne popisovalo vzhľad quartingov, čo uľahčilo ich identifikáciu v nálezoch. Na jej averze sa nachádza dvojkríž a na reverze je koruna. Mince s takýmito ikonografickými prvkami razil Žigmund I. Luxemburský len v tomto prípade.

Na jeden dukát sa malo pôvodne počítať 400 quartingov. Nariadenie ďalej určovalo financovanie ich razby, pričom 1200 dukátov malo poskytnúť mesto a druhú polovicu panovník. Surovinu na nákup pagamentu mali zaobstaráť v určených župách na to poverené osoby. Tým sa presne vymedzil územný rozsah komory, ktorý zahŕňal župy ako Bratislava, Mošon, Šoproň, Vas, Zala, Nitra, Komárno, Győr a Slavónsko. Je zaujímavé, že sem boli zaradené samostatne mestá ako Bratislava, Trnava, Trenčín, Komárno, Šamorín, Tata, Leopoldov, Devín, Óvár, čiže Altenburg, Neusiedl a Kismárton. Bratislava robila vyúčtovania priamo so županmi Štefanom a Jurajom z Rozhanoviec. Žigmundovi I. Luxemburskému záležalo na rýchlom zavedení mincovej reformy do praxe. Len šesť dní po mincovom nariadení, čiže 12. marca prikazuje, aby zámenu, či kúpu striebra a zlatých mincí vykonávali len bratislavskí občania.¹⁰³ 28. marca 1430

¹⁰¹ KUJOVSKÝ, R. – HUNKA, J.: *Hromadný nález*, s. 178.

¹⁰² HUSZÁR, L.: *Münzkatalog*, s. 13.

¹⁰³ CDH X/7, s. 206–207. HUSZÁR, Lajos: *A középkori magyar pénztörténet okleveles forrásai. II. rész, Numizmatikai közlöny* 74–75, 1976, s. 41.

vymedzil presný pomer quartingu voči dukátu a denáru.¹⁰⁴ Na jeden väčší denár sa počítali štyri quartingy, čo potom znamenalo kurz 1 dukát = 100 denárom = 400 quartingom a 1 denár = 10 ducatom. Už 2. apríla 1430 nariaďuje platby v týchto minciach aj v Slavónsku.¹⁰⁵ V ďalšom dôležitom nariadení z 23. júna 1430 povolil občanom Bratislavy razbu všetkých strieborných mincí aké sa produkujú v ostatných komorách.¹⁰⁶ Zavedením razby quartingov v Bratislave sledoval Žigmund I. Luxemburský minimálne dva dôležité ciele. Prvý z nich bol prozaický a jeho zámerom bolo vyprodukovať čo najväčšie množstvo drobných strieborných mincí, ktoré chýbali v obehú. Z toho dôvodu neskôr rozšíril ich produkciu do všetkých mincovní Uhorska. Quartingy boli v Uhorsku po roku 1430 popri denároch H 578 jediným drobným nominálom. Ako však vidieť z vyúčtovania kremnickej komory z rokoch 1434/1435, tak produkcia denárov bola v niektorých obdobiach mimoriadne nízka a nebola schopná pokryť celouhorskú potrebu drobných mincí. Druhým, oveľa dôležitejším dôvodom ich razby bola snaha vytlačiť viedenské fenigy z peňažného systému.¹⁰⁷ V tejto dobe síce už nezohrávali v obehú takú dôležitú úlohu ako v 14. storočí, ale ich vplyv bol stále badateľný.¹⁰⁸ Fenigy výrazne ovplyvnili peňažné pomery v západnej časti Uhorska, vrátane Bratislavy a jeho okolia. Ich kvalita však prevyšovala akosť drobných uhorských mincí, čím sa tento zámer minul účinkom. Akosť viedenských fenigov Leopolda IV. a Albrechta V. (1406–1411) až Albrechta V. (1411–1439) sa pohyboval v rozmedzí 43,5–57,5 %.¹⁰⁹ Z toho dôvodu sa bratislavskí mešťania čoskoro vrátili k platbám vo fenigoch.¹¹⁰ Nie je vylúčené, že už v roku 1436 razili v Bratislave aj napodobeniny viedenských fenigov.¹¹¹ Priamy vplyv na udelenie mincových privilégii Bratislave mohol mať pozitívny vzťah Žigmunda I. k mestu, ktoré dostalo od neho niekoľko významnejších výsad. Mincové nariadenia z roku 1430 sú niekedy spájané priamo s husitskou hrozbou.¹¹² Časť príjmov z ich razby išla na upevnenie mesta a Bratislavského hradu.

Razba quartingov od začiatku nemala šancu na úspech, lebo ich dopredu stanovený pomer 1 dukát = 400 quartingov nemohol byť udržateľný. Kováts vypočítal, že 400 quartingov obsahuje čistú hmotnosť striebra 24,559 g, pričom

¹⁰⁴ HUSZÁR, L.: *A középkori*, s. 41.

¹⁰⁵ CDH X/7, s. 207–208.

¹⁰⁶ FEJÉR, György: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tom X. Volumen VIII. Ab Anno 1382–1437*, Budae 1843, s. 626–630 (ďalej ako CDH X/8).

¹⁰⁷ POHL, Artur: *Die Grenzlandprägung: Münzprägung in Österreich und Ungarn im 15. Jahrhundert*, Graz 1972, s. 35–36.

¹⁰⁸ HUNKA, Ján: *Vplyv rakúskych mincí na peňažné pomery stredovekého Slovenska (12.–15. storočie)*, Slovenská numizmatika 14, 1996, s. 135.

¹⁰⁹ KOCH, Bernhard: *Corpus Nummorum Austriacorum (CNA)*, Wien 2004, s. 312–313.

¹¹⁰ POHL, Artur: *Die Münzstätte Preßburg im Mittelalter*, Südost-forschungen 24, 1965, s. 86.

¹¹¹ KOVÁTS, Franz: *Über die Nachmünzung der Wiener Denare (Pfennige) in Pozsony (Pressburg) um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, Numismatische Zeitschrift 34, 1902, s. 175.

¹¹² HUNKA, Ján: *Výboje husitov na Slovensku, ich podiel na zmene menového systému kráľa Žigmunda Luxemburského*, in: Grossmannová, Dagmar et al. (ed.), *Peníze v proměnách času V*, Ostrava 2006, s. 55.

jeden dukát má hodnotu až 46 g čistého striebra.¹¹³ Z toho dôvodu sa už v roku 1431 sťažovali bratislavskí mešťania Štefanovi z Rozhanoviec, že prerábajú pri ich výmene.¹¹⁴ Napriek tomu bola spočiatku ich razba výhodným obchodom, lebo už v roku 1430 vyúčtoval mešťan a komorský gróf Leonhard Langwieser Štefanovi z Rozhanoviec 10 000 komorských zlatých.¹¹⁵ Medzi decembrom a májom 1431 to bolo ďalších 4900 zlatých.¹¹⁶ V ďalších rokoch začali klesať zisky z ich razby. V roku 1432 odovzdali do bratislavskej mestskej pokladnice len 1513 komorských zlatých.¹¹⁷ Pokles výnosov sa odzrkadlil v narastaní inflácie quaringov, čím rapidne klesala jeho hodnota voči dukátu. Tá nadobudla také katastrofálne rozmery, že sa kurz quaringov voči dukátu zvyšoval v priebehu niekoľkých mesiacov aj o stovky kusov.¹¹⁸

Quarthy sa razili takmer vo všetkých mincovniach Uhorska a Pohl uvádza až 77 rôznych mincových značiek.¹¹⁹ Okrem významných mincovní ako Stoličný Belehrad (maď. Székesfehérvár), Budín, Kremnica, Košice, Sibiu, Baia Mare, Sighişoara sa produkoval v spomínanej Bratislave, ktorá bola zriadená na tento účel. Do úvahy prichádzajú ešte mincovne v rumunskej Lipove, v Pécsi, možno v Rožňave. Ich identifikácia je na základe značiek pomerne problematická. Z uhorských mincovní mohla mať rozhodujúce miesto v ich produkcii práve Bratislava. Mierny ústup v ich razbe môžeme zaznamenať v prípade Kremnice, čo dokladá ich úbytok v nálezoch.

Napriek tomu, že sa quarthy razili takmer vo všetkých mincovniach Uhorska je ich zastúpenie v uhorských nálezoch veľmi skromné. Z celkového počtu 49 584 zhromaždených Žigmundových strieborných mincí tvoria 4378 ks, čo predstavuje len 8,8 % (tabuľka 2). V nálezoch sa väčšinou vyskytujú len v malých počtoch, čo dokazuje, že sa nestávali predmetom teaurácie. Je to logické z dôvodu ich nízkej kvality a slabej kúpnej sily. Jedinou výnimkou je viackrát spomínaný vzácny nález zo Šurian-Kostolného Seku (tabuľka 2, č. 25). Poklad obsahoval až 2894 quaringov, čo predstavuje takmer 91 % zo všetkých analyzovaných mincí pochádzajúcich z územia bývalého Uhorska. Z toho dôvodu môže predstavovať reálny obraz o ich obehu a zastúpení jednotlivých mincovní (graf 1). Na jednej strane je nápadná prevaha Budína, ktorej mince tvoria takmer pätinu, čiže 19,8 % zo všetkých quaringov. Takmer štvrtina týchto mincí (24,8 %) pochádza zo sedmohradských mincovní v Baia Mare, Sibiu a zo

¹¹³ KOVÁTS, F.: *Über die Nachmünzung*, s. 163.

¹¹⁴ POHL, A.: *Die Münzstätte Preßburg*, s. 85; HLINKA, Jozef: *Bratislavská mincovňa*, Bratislava 1982, s. 22.

¹¹⁵ LEHOTSKÁ, D.: *Bratislavská mincovňa*, s. 233.

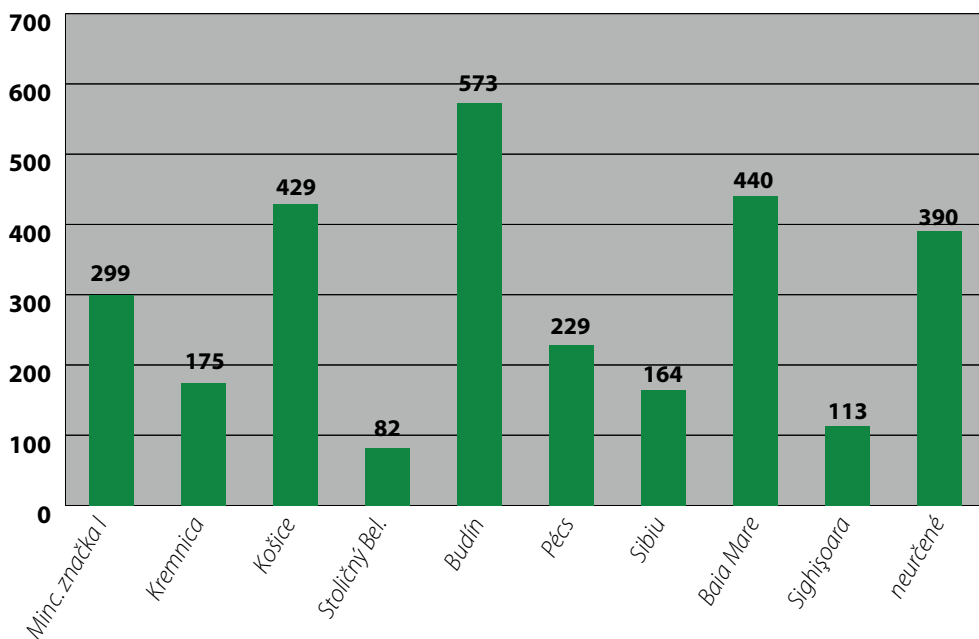
¹¹⁶ POHL, A.: *Die Münzstätte Preßburg*, s. 84.

¹¹⁷ LEHOTSKÁ, D.: *Bratislavská mincovňa*, s. 233.

¹¹⁸ KOVÁTS, F.: *Über die Nachmünzung*, s. 162. Pohyb zaznamenaných kurzov je zaujímavé uviesť, lebo len na ich základe si môžeme najlepšie predstaviť enormnú infláciu quaringov. Žigmund I. síce určil v roku 1432 ich pevný kurz voči dukátu na 1 d = 1000 quaringov (CDH X/7, 428–430), ale ten sa podarilo udržať s miernymi výkyvmi len vyše jedného roka. Od roku 1434 mal rapidne klesajúcu tendenciu: 23. 3. 1432 = 1100 quart., 18. 5. 1434 – 1400 quart., 10. 11. 1434 – 1850 quart., 27. 12. 1434 – 2600 quart., 13. 1. 1435 – 2800 quart., 1. 3. 1435 – 3600 quart., koniec decembra 1435 – 6000.

¹¹⁹ POHL, A.: *Münzzeichen*, č. 124-1-77.

Sighișoary. Naďalej vřak pretrváva dominancia „slovenských“ mincovní, ktoré spolu tvoria 903 mincí, čo predstavuje ař 31,2 %. Z nich je evidentná nadvláda kořickych razieb. Na druhej strane je badateľný úpadok kremnickej mincovne, ktorá je zastúpená len 175 mincami. Z prehľadnej analýzy tohto vzácneho nálezu je vřak zrejma rozdielna kvalita razieb z jednotlivých mincovní. Kým mince z vyznamnejřıch mincovní ako Kremnica, Kořice, Budín, Pecs, í Stoličný Belehrad (Székesfehérvár) si udržali pomerne dobrú kvalitu, tak početné quartingy s mincovou značkou I alebo razby z Baia Mare sa vyznačujú nízkou úrovňou.¹²⁰ často sú vyrobené len na čisto medenom kotıku.¹²¹

Graf 1: Rozdelenie quartingov z nálezu zo řurian-Kostolného Seku podla mincovní.

¹²⁰ Za razby z Bratislavy boli považované quartingy s mincovou značkou **I**, o zástancovia tejto teórie odvodzovali od písmena **I** = Isthopolis, ıže Bratislava. V poslednom období sa vřak vynorilo množstvo podložených argumentov, ktoré toto označenie vyvracajú a mincova značka **I** nemôže patriť v tejto dobe Bratislave. Za sucasneho stavu bádania je vřak problematické ju zaradiť do konkrétnej mincovne, bliřšie k tomuto pozri: BUDAJ, Marek: *Dukaty řigmunda Luxemburského z rokov 1387–1402 a poznámky k otázke ich razby v Bratislave*, Numizmatika 24, 2014, s. 33–38; UJSZASZI, Róbert: *Egy elfeledett verdejegyu Albert denar: Felvetesek a 15. századi pozsonyi pénzverés kerdesez*, Az erem 2, 2007, s. 3–10; UJSZASZI, Róbert: *Albrechtov denar so zabudnutou mincovou značkou: Niektoré otázky razby mincí v Bratislave v 15. storoı*, Denarius 2, 2010, s. 52–59.

¹²¹ KUJOVSKÝ, R. – HUNKA, J.: *Hromadný nález*, s. 166–177.

Niektoré špecifiká uhorského mincovníctva za Žigmunda I. Luxemburského

Za vlády Žigmunda I. Luxemburského došlo k zmene v riadení mincovníctva a talianskych finančníkov nahradili približne od roku 1395 nemeckí odborníci. Tí tu často zastupovali významné obchodné konzorciá sídliace najmä v Nemecku. V Uhorsku zastávali obvykle funkciu centrálného komorského grófa a mali v prenájme všetky uhorské komory. Zahraničný kapitál postupne ovládol uhorské mincovníctvo a takmer všetci komorskí grófi boli cudzieho pôvodu. Za Žigmunda I. Luxemburského sa definitívne od seba oddelilo riadenie mincovníctva a vyberanie daní, čiže *lucrum camerae*. Prvý bezpečný údaj o tomto procese pochádza až z roku 1387.¹²² Nie je vylúčené, že v tejto dobe sa od seba oddelila aj banská a mincová komora. Z jednotlivých rokov, z ktorých máme zmienky o hlavných komorských grófoch sa totiž uvádzajú v sídlach komôr aj grófovia urbury.¹²³

Žigmund I. Luxemburský sa snažil uskutočniť zásadné zmeny v mincovníctve, ktoré čiastočne uzákonil v nariadeniach z roku 1405.¹²⁴ V tomto období bol zrejme najväčším problémom vývoz drahých kovov za hranice Uhorska, ktorému sa v zákonoch niekoľkokrát venuje. V 15. článku I. dekrétu z roku 1405 prísne zakazuje vývoz všetkých rúd z krajiny, čo ešte zvyrazňuje v 21. článku tohto zákona.¹²⁵ Uvedené nariadenie sa nevzťahovalo len na vyťažené rudy, ale týkali sa aj ich nákupu. Všetky rudy a kovy získané na území Uhorska sa mali dostať na ďalšie spracovanie do komôr. Žigmund I. Luxemburský podporoval baníctvo, čo dokumentuje v III. dekréte 13. článku.¹²⁶ Podľa neho sa novoobjavené ložiská drahých kovov nemali zhabať ich majiteľom, ale rozdeliť na polovicu medzi jeho vlastníka a kráľa. Žigmund I. Luxemburský v samostatnom nariadení vymedzil hodnotu dukátu a v roku 1405 pevne stanovil jeho kurz na 100 denárov.¹²⁷ Jeho dosiahnutie si však vyžadovalo razbu kvalitných drobných mincí, čo sa mu príliš nepodarilo. Z toho dôvodu počas celej jeho vlády značne kolísal pomer denára voči dukátu. V 19. článku nariadenia z roku 1405 sa zriadila špecifická funkcia „zamietača peňazí“ nazývaného „*campdor regius*“, ktorý mohol ako jediný vymieňať zlaté a strieborné mince v úradne stanovenom pomere.¹²⁸ Nikto okrem neho nemal právo vykonávať v krajine tieto úkony. Zákaz ľubovoľného zamieňania mincí nie je v stredoveku žiadnou novinkou a v roku 1342 ho zrušil už Karol Róbert.¹²⁹

¹²² GYÖNGYÖSSY, M.: *A kamara haszna*, s. 143.

¹²³ GYÖNGYÖSSY, M.: *Penzgazdalkodas*, s. 14.

¹²⁴ DRH I, s. 189–213. CJH I, s. 210.

¹²⁵ CJH I, s. 220–221, 226–228.

¹²⁶ DRH I, s. 221.

¹²⁷ DRH I, s. 221.

¹²⁸ DRH I, s. 206–207. CJH I, s. 224–226.

¹²⁹ CJH I, s. 152–153.

V krátkosti sa musíme zmieniť ešte aj o mimoriadne zaujímavom návrhu nariadenia z roku 1415/1417 nazvaného *Propositiones*, v ktorom je jedna časť zasvätená mincovníctvu.¹³⁰ Napriek tomu, že sa z neho nestal zákon ide o mimoriadne poučný návrh, ktorý nám pomôže pochopiť mincovníctvo Žigmunda I. Luxemburského. Nachádzajú sa v ňom totiž niektoré novinky, ktoré ďaleko predbehli svoju dobu. Dokument vznikol z dôvodu častého falšovania a orezávania mincí. Jeho zmyslom bol komplikovanejší trojitý mincový systém založený na striebornom základe. Absolútnou novinkou bolo zavedenie razby grošov a polgrošov, ktoré približne od roku 1369 nerazil žiadny uhorský kráľ. Na jeden florén sa malo počítať 10 väčších grošov (*grossi argentei maioris*) a 20 menších stredných grošov (*medii grossi argentei*). Razba polgrošov by bola v Uhorsku absolútnou novinkou, lebo tie sa tu doteraz nikdy neprodukovali. Po zastavení razby uhorských grošov tu spĺňali funkciu stredného nominálu najmä pražské groše. Návrh rátal s razbou dvoch ďalších strieborných nominálov, z ktorých sa malo počítať 40 a z ďalšieho nominálu 80 na jeden dukát (článok XXIII). Takýto systém dovtedy nemal v Uhorsku žiadnu obdobu a zhotoviteľia *Propositiones* chceli v krajine zaviesť radikálnu mincovú reformu. Ďalšou závratnou novinkou malo byť zavedenie razby medených mincí (*moneta de cupreo*). Jeho zvláštnosťou je to, že sa tu prvýkrát oficiálne zmieňuje o medených minciach, hoci za Žigmunda I. Luxemburského razené quatingy alebo parvy tiež obsahovali viac medi ako striebra. Takto sa však úradne nikdy neoznačovali. Z ďalších nominálov mali mať pôvodnú akosť jedine dukáty, lebo boli kvalitné a všade ich prijímali v rovnakej hodnote ako benátske zlaté mince (článok XXIV). Prvýkrát sa v tomto dokumente navrhuje funkcia skúšača (článok XXVIII). Počas vlády Žigmunda I. Luxemburský sa už na skúšaní mincí podieľali priamo mestá a takéto príklady sú známe z Kremnice a sedmohradského Sibiu. Posledným návrhom v *Propositiones* bol zákaz vývozu drahých kovov z Uhorska a obeh zahraničného striebra a medi. Nevieme s istotou povedať, prečo sa takýto novátorský projekt nakoniec nezrealizoval. Najskôr kvôli jeho radikálnosti, lebo uhorské mincovníctvo bolo v stredoveku postavené na úplne iných základoch. Nikdy sa tu poriadne nepresadila razba grošov a ani navrhovaný pomer dukátov voči drobným minciam, čiže 1 dukát = 40 = 80 reálne neexistoval. Uhorskí kráľi skôr presadzovali peňažný systém založený na pomere 1 dukát = 100 denárov.

Pri hodnotení uhorského mincovníctva za Žigmunda I. Luxemburského nemôžeme zabudnúť na ďalší dôležitý moment. Významným medzníkom v dejinách Kremnice a ďalších banských miest sa stal rok 1424, kedy dal kráľ Žigmund I. Luxemburský svojej žene Barbore veľké majetky nachádzajúce sa na území dnešného Slovenska.¹³¹ Týmto jej pripadli všetky banské mestá vrátane Kremnice a z urbury a razby mincí dostala ročne 8000 zlatých. Ak by zisky prevýšili túto sumu, potom zvyšok mal pripadnúť kráľovi. V čase stagnácie

¹³⁰ DRH I, 397–404. Mincovníctvu sa venuje tretia časť, ktorá je na s. 402–404. Tomuto dokumentu sa posledne sa venoval GYÖNGYÖSSY, M.: *Pénzgazdálkodás*, s. 18–20.

¹³¹ BARTL, Július et al.: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. Prvý cisár na uhorskom tróne*, Bratislava 2001, s. 208–211.

razby mincí a baníctva možno takéto opatrenie kráľa nevyznie príliš pozitívne.¹³² Navyše ak v tejto sume bol započítaný cenazus z jednotlivých miest. Podľa Draskóczyho to bolo až 1500 zlatých, čo kráľovnej Barbore prakticky činili výnos z baní len 6500 zlatých.¹³³ K výraznej zmene došlo v roku 1427, kedy Barbora vymenila výnos z tridsiatku, odhadovaný na 20 000 zlatých za urburu zo zlata, striebra a olova, vrátane príjmov kremnickej komory.¹³⁴ Kráľ si ponechal len urburu z medi. Okrem tridsiatkov pripadol kráľovnej cenazus za kunie kožušiny, víno a obilie v Slavónii.¹³⁵ Týmto jej definitívne pripadla kremnická komora s mincovňou a kráľovná získala dôležité právomoci. Mohla vymenovať grófov, banských majstrov a úradníkov. Kráľ si však naďalej ponechal právo určovať akosť, hmotnosť mincí a vymenovať skúšačov. Podľa listiny z roku 1428 jej nariaďuje, aby na čele komory a urbury vymenovala len spoľahlivé osoby.¹³⁶ Pravdepodobne už v roku 1427 dala Barbora do prenájmu komoru Jánovi Falbrechtovi z Tornu za 6000 dukátov, ktorý splácal ďalších 3000 dukátov ako Barborine dlžoby mestu Kremnica.¹³⁷ Napriek týmto výsadám však Barbora nikdy nedospela k tomu, aby razila vlastné mince. Toto právo zostalo v rukách Žigmunda I. Luxemburského až do konca jeho života. Celkové príjmy Žigmunda I. Luxemburského predstavovali ročne približne 320 000 dukátov, z ktorých 162 000 dukátov pochádzalo z baníctva, mincovníctva a soľného regálu.¹³⁸ Z toho predstavovali okolo roku 1427 zisky z razby mincí a z baníctva okolo 60 000 dukátov, čo je približne 19 % všetkých príjmov.¹³⁹ Na prvom mieste boli príjmy zo soľného regálu (100 000 dukátov – 32 %) a na druhom bola portálna daň, z ktorej plynulo 88 000 dukátov (28 %) a pod.

¹³² KAZIMÍR, Š. – HLINKA, J.: *Kremnická mincovňa*, s. 53.

¹³³ DRASKÓCZY, István: *Kamarai jövedelem és urbura a 15. század első felében*, Buza, János (ed.). *Gazdaságtörténet – Könyvtártörténet. Emlékkönyv Berlász Jenő 90. születésnapjára*, Budapest 2001, s. 155.

¹³⁴ MALYUSZ, E.: *Zsigmond kiraly*, s. 73.

¹³⁵ KALABOVÁ, Martina: *Venné majetky uhorských kráľovien za Barbory Cejlskej a Alžbety Luxemburskej*, *Medea – Studia Mediaevalia Et Antiqua* 6, 2002, s. 91.

¹³⁶ KAZIMÍR, Š. – HLINKA, J.: *Kremnická mincovňa*, s. 53.

¹³⁷ KRIŽKO, Pavel: *Kremnická komora a jej grófi*, *Slovenské pohľady* 1, 1881, s. 245.

¹³⁸ ENGEL, Pál: *A magyar királyság jövedelmei Zsigmond korában*, in: Glatz, Ferenc (ed.), *A tudomány szolgálatában. Emlékkönyv Benda Kálmán 80. születésnapjára*, Budapest 1993, s. 29.

¹³⁹ GYÖNGYÖSSY, Márton: *Florenus Hungaricalis: Arany pénzverés a középkori Magyarországon*, Budapest 2008, s. 191.

Tabuľka 2: Strieborné mince Žigmunda I. v uhorských nálezoch.¹⁴⁰

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
1	Hlohovec		22		35				1			58	N 4, č. 269; NV/1, č. 591
2	Kamenica			1	1						23	25	NV/1, č. 528
3	Lietava								1		1	2	NV/1, č. 586
4	Ruská Nová Ves		2	2							19	23	NV/1, č. 493
5	Nitra-hrad				1							1	NV/1, č. 552
6	Letničie								1		178	179	N 2, č. 115
7	Poruba		2		4							6	N 2, č. 112
8	Prievidza							3840				3840	N 2, č. 118
9	Skalica			40								40	NV/1, č. 492, 588
10	Dvorníky		1028									1028	N 2, č. 144
11	Hôrka nad Váhom				33							33	N 2, č. 122
12	Zohor				1						1	2	NV/1, č. 555, 604
13	Nemešany				1							1	N 2, č. 151
14	Stará Halič				1							1	N 3, č. 181

¹⁴⁰ V tabuľke sú podrobne zahrnuté len nálezy z územia Slovenska. Z Rumunska, Srbska, Chorvátska sú uvedené len významnejšie a presnejšie publikované nálezy, ktoré vypovedajú o obehu Žigmundových mincí v Uhorsku. Okrem hromadných nálezov sú tu čiastočne zahrnuté aj nálezy týchto mincí pochádzajúce z archeologických výskumov. V tabuľke použitá literatúra: NV/1 = BUDAJ, Marek – HUNKA, Ján: *Nálezy mincí na Slovensku V/1*, Bratislava – Nitra 2018; BUDAJ, Marek: *Poklad z Mojmíroviec. Svedectvo nepokojných časov*, Bratislava 2017; COZA, Mihaela: *Tezaurul Monetar de la Vinerea (Secolele XIII–XVII)*, *Apulum* 41, 2004, s. 387–393; GÁLVÖLGYI, Orsolya: *Középkori érmék Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlőről*, A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei 5, 2018, s. 169–180; GEDAI, István: *Éremleletek. Sárospatak*, *Numizmatikai közlöny* 80–81, 1981–1982, 1983, s. 154; GEDAI, István: *A Veszprémi Zsigmond-kori éremlelet*, *A Veszprém megyei múzeumok közleményei* 19–20, 1993–1994, 1994, s. 383–392; GOGU, Monica: *Un tezaur de monedă măruntă descoperit la Curtea Domnească din Suceava*, *Cercetări numismatice* 8, 2002, s. 213–221; HUNKA, Ján: *Mince z prikolostného cintorína v Ducovom*, *Slovenská archeológia* 59/2, 2011, s. 337–367; HUSZÁR, Lajos: *Éremleletek. Fülöpjakabszállás*, *Numizmatikai közlöny* 42, 1943, s. 69; HUSZÁR, Lajos: *A budai várpalota ásatásainak éremleletei*, *Budapest régiségei* 17, 1956, s. 197–240; MIRNIK, Ivan: *O Blagu iz Drenja. Đakovo i njegova okolica*, *Zbornik muzeja Đakovštine* 3, 1985, s. 172–174; MUNTEAN, Teodor: *A Coin Hoard from the Time of Sigismund of Luxemburg in the Collection of the "Ioan Raica" Municipal Museum in Sebeș*, *Terra Sebevs. Acta mvsei Sebesiensis* 3, 2011, s. 271–337; PAP, Francisc – BARTÓK, Botond: *Tezaurul monetar de la Vârghiș, jud. Covasna (sec. XV)*, *Acta* 1, 1997, s. 181–196; RAMA-DANSKI, Raško: *Скупни налаз новца краља Жигмунда Луксембуршког из Манастирка / A Group Find of Coins of King Sigismund of Luxemburg from Manastirak*, *Нумизматичар* 31, 2013, s. 277–292; SZÉKELY, György: *A Solt–Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése. Településtörténeti kutatások. Solt–Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya*, *Archaeologia Cumanica* 3, 2014, s. 245–259; TOMA, Corina: *Observații asupra compoziției tezaurului monetar din secolele XIV–XV descoperit la Batăr (Jud. Bihor)*, *Crisia* 44, 2013, s. 65–99; TOMA, Corina: *A coin hoard formed of denarii and parvi issued by Sigismund of Luxemburg discovered in Oradea, Dimitrie Cantemir street*, *Coinage and commerce in Southeast Europe* 6, 2014, s. 59–77; TÓTH, Cs.: *Pénzverés*, 2002; VELTER, Ana-Maria: *Date privitoare la un tezaur din sec. al XV-lea descoperit la Turda*, *Cercetări numismatice* 1, 1978, s. 32–41.

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
15	Ducové				2						2	4	N 3, č. 169; Hunka 2011
16	Zbehy				2			2				4	N 4, č. D16
17	Podhorany			1								1	N 3, č. 186
18	Nitra		4		4				1		4	13	N 2, č. 123; N 4, č. 270, 273, 298; N V/1, č. 490, 562, 609, 611
19	Spišský Hrušov										1	1	N 3, č. 180
20	Štvrtok na Ostrove		18		22		1	6			8	55	N 2, č. 124
21	Čeladice		1								1	2	N 4, č. 271; N V/1, č. 521
22	Modra		1									1	N 4, č. 272
23	Šurany-Kostolný Sek				18						15	33	N 4, č. 274
24	Sološnica		197									197	N 4, č. 275
25	Šurany-Kostolný Sek				5				12		2894	2911	N 4, č. 276
26	Šahy							50				50	N 4, č. 277
27	Šurany-Nitriansky Hrádok			1								1	N 4, č. 278
28	Levoča										1	1	N 4, č. 279
29	Michal nad Žitavou										1	1	N 4, č. 280
30	Podbranč										11	11	N 4, č. 281
31	Brezovička							2				2	N 3, č. 174
32	Dolná Streda	2										2	N 2, č. 130
33	Mojmírovce		6	422								428	N 3, č. 172; Budaj 2017
34	Pavľany		1									1	N 4, č. 305
35	Čataj				3						8	11	N 2, č. 128
36	Krupina				5				1			6	N 4, č. 285
37	Veľké Zálužie							1			6	7	N 4, č. 291
38	Strečno		1							1	1	3	N 4, č. 363
39	Sereď										1	1	N 4, č. 300
40	Šuňava							1				1	N 4, č. 306
41	Bratislava-Devín			1	1						1	3	N 4, č. 309; N V/1, č. 538
42	Bratislava-hrad										4	4	N V/1, č. 506
43	Bratislava				1						3	4	N V/1, č. 551, 602, 699
44	Košice				1						1	2	N 4, č. 317
45	Chĺaba										1	1	N 4, č. 323
46	Rimavská Sobota										1	1	N 4, č. 324
47	Kremnica				2			2	1		5	10	N 4, č. 325

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
48	Liptovská Sielnica										1	1	N 4, č. 329
49	Čachtice				1						3	4	N 4, č. 338; N V/1, č. 597
50	Jasenovo										1	1	N 4, č. 342
51	Nitra		3		1						7	11	N 4, č. 351
52	Dvorníky				1							1	N 4, č. 352
53	Pinciná				1							1	N 4, č. 353
54	Bardejov				1						1	2	N 4, č. 354
55	Holáčovce-Otrhánky										1	1	N 4, č. 361
56	Sereď				5						5	10	N 4, č. 362
57	Nitra-Drážovce		1									1	N 4, č. 364
58	Spišské Podhradie		1		1						1	3	N 4, č. 365
59	Svinica							1				1	N 4, č. 366
60	Svodín				3							3	N V/1, č. 492, 533
61	Veľký Šariš										1	1	N 4, č. 370
62	Kremnica							x				x	N 4, č. 630
63	Kopčany, okr. Skalica				15						2	17	N V/1, č. 494
64	Žilina				1							1	N V/1, č. 513
65	Vlková, okr. Ružomberok				7							7	N V/1, č. 519
66	Banská Bystrica		2	2	7						5	16	N V/1, č. 520, 571, 584, 595
67	Holíč, okr. Skalica				1							1	N V/1, č. 527
68	Štrba-Šoldov, okr. Poprad		2		4						9	15	N V/1, č. 530
69	Piešťany										1	1	N V/1, č. 532
70	Slovenská Ľupča, okr. Banská Bystrica				10			1	1		2	14	N V/1, č. 544-545, 559, 585
71	Radola, okr. Kysucké Nové Mesto				2							2	N V/1, č. 553
72	Zemianske Kostolány, okr. Prievidza				2							2	N V/1, č. 554
73	Poráč, okr. Spišská Nová Ves				3							3	N V/1, č. 557
74	Jelenec, okr. Nitra		1		2							3	N V/1, č. 558
75	Trnava				3						5	8	N V/1, č. 560

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
76	Bíňa, okr. Nové Zámky				1							1	N V/1, č. 561
77	Spišský Štiavnik, okr. Poprad				1						1	2	N V/1, č. 563
78	Košice				1						3	4	N V/1, č. 564, 598
79	Nové Zámky				1							1	N V/1, č. 565
80	Chyzerovce, okr. Zlaté Moravce		1									1	N V/1, č. 568
81	Šahy, okr. Levice		1		3						2	6	N V/1, č. 569
82	Modra, okr. Pezinok		1									1	N V/1, č. 570
83	Pezinok				1							1	N V/1, č. 573
84	Trenčín			1							3	4	N V/1, č. 576, 587
85	Lietavská Lúčka, okr. Žilina								1		1	2	N V/1, č. 586
86	Pečeňady, okr. Piešťany										36	36	N V/1, č. 590
87	Bošany, okr. Partizánske		1		69						3	73	N V/1, č. 594
88	Hamulia- kovo, okr. Senec										1	1	N V/1, č. 596
89	Letanovce, okr. Spišská Nová Ves										1	1	N V/1, č. 599
90	Svätý Jur, okr. Pezinok		2								2	4	N V/1, č. 600
91	Žehra, okr. Spišská Nová Ves										1	1	N V/1, č. 601
92	Zlaté Moravce										2	2	N V/1, č. 603
93	Kežmarok										1	1	N V/1, č. 605
94	Uhrovské Podhradie, okr. Bánovce nad Bebravou										2	2	N V/1, č. 606
95	Tomášov, okr. Senec										1	1	N V/1, č. 607
96	Spišské Podhradie, Levoča										1	1	N V/1, č. 608
97	Dechtice, okr. Trnava										2	2	N V/1, č. 610

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
98	Drahovce, okr. Piešťany			1								1	N V/1, č. 642
99	Betlanovce, okr. Spišská Nová Ves										1	1	N V/1, č. 673
100	Slovinky, okr. Spišská Nová Ves				3							3	N V/1, č. 700
101	Kiskunhalas (Maďarsko)		285		1835	4	1	90	66			2281	Tóth 2002, s. 186
102	Hampovica (Chorvátsko)		259		1							260	Tóth 2002, s. 185
103	Banatski Despotovac II. (Srbsko)		18	1								19	Tóth 2002, s. 182
104	Banatski Despotovac (Srbsko)		134	2	12			63				211	Tóth 2002, s. 182
105	Bihar (Rumunsko)				61							61	Tóth 2002, s. 179
106	Bácsalmás (Maďarsko)	12	2428		1							2441	Tóth 2002, s. 178
107	Apatin (Srbsko)		19		248		6					273	Tóth 2002, s. 177–178
108	Sárospatak (Maďarsko)				127	3	8		2			140	Gedai 1983, s. 154
109	Mezőtur (Maďarsko)		461		315			1297			16	2089	Tóth 2002, s. 187
110	Szabadszálás (Maďarsko)		2455		17864	105	1097					21521	Tóth 2002, s. 193–194
111	Veszprém (Maďarsko)		4		2763	7	9		206			2989	Gedai 1994, s. 383–392
112	Fülöpjakabszállás (Maďarsko)	3	1306	3	1012	35	16		82	1	4	2462	Huszár 1943, s. 69
113	Solt-tételhegy (Maďarsko)		7		77						20	104	Székely 2014, s. 245–259
114	Balatonszárszó-Kiserdei-dűlő (Maďarsko)	1	1	1	7		1				3	14	Gálvölgyi 2018, s. 169–180
115	Budapest-Várpalota (Maďarsko)	1	18	13	202	1			4		150	389	Huszár 1956, s. 197–240
116	Manastirak (Srbsko)	1	196		4							201	Ramadanski 2013, s. 277–292
117	Budislav (Srbsko)		234									234	Tóth 2002, s. 196

Por. č.	Miesto/typ	H 575	H 576	H 578	H 580	H 581	H 582	neurč. den.	H 584	H 585	H 586	Spolu	Literatúra
118	Drenje (Chorvátsko)		210									210	Mirnik 1985, s. 172–174
119	Vârghiş (Rumunsko)										53	53	Pap – Bartók 1997, s. 181–196.
120	Sebeş-okolie (Rumunsko)		48		1104				1		480	1633	Muntean 2011, s. 271–337
121	Oradea (Rumunsko)		234		1058	52	51					1395	Toma 2014, s. 59–77
122	Bătâr (Rumunsko)		405		147	9	4					565	Toma 2014, s. 59–77
123	Vinerea (Rumunsko)	1	88	14	231				19	1	6	360	Coza 2004, s. 387–393
124	Suceava (Rumunsko)										345	345	Gogu 2008, s. 213–221
125	Turda (Rumunsko)			38								38	Velter 1978, s. 32–41
	Spolu	21	10109	544	27363	216	1194	5356	400	3	4378	49584	

Numismatické listy

73 • 2018 • 1-2

NUMISMATICKÉ LISTY 73 • 2018 • 1-2

Vyobrazení k článku Borys PASZKIEWICZ, *Znaleziško denara ceskego króla Władysława I i inne niezwykle monety spod Radziejowa na Kujawach*, s. 33–36 (mince č. 1, s. 34).

○ ■ **ČECHY, Vladislav I. (II.)** (1140–1158–1172), denár po 1158.

Naleziště: **Radziejów [Kujavy, PL] 2004**. Zvětšeno 3:1.

Titulní strana:

Vyobrazení k článku Luboš POLANSKÝ, *Tři nepublikované nálezy uherských středověkých dukátů ze sbírky Národního muzea*, s. 69–84 (mince č. 1.1, s. 73–74).

○ ■ **UHRY, Zikmund I.** (1387–1437), mincovna: *Budín*, správce komory: Ulrich Kamerer, dukát cca 1411.

Sbírka: Národní muzeum, inv. č. H5-360046. Naleziště: **Nice [Francie] před 1870**. Zvětšeno 3:1.

Numismatické listy

73 • 2018 • 1-2

Vedoucí redaktor / Chief Editor: Luboš POLANSKÝ.

Redakce / Editors: Michal MAŠEK, Luboš POLANSKÝ, Jiří SLÁMA

Redakční rada / Editorial Advisory Board: Marek CAJTHAML, Petr HAIMANN,

Dagmar KAŠPAROVÁ, Jiří MILITKÝ, Věra NĚMEČKOVÁ, Vlastimil NOVÁK,

Borys PASZKIEWICZ, Zdeněk PETRÁŇ, Eduard ŠIMEK, Jan VIDEMAN, Petr VOREL.

Jazyková redakce / Language Editor: Roman LANG.

Kontakt / Contact Address: lubos_polansky@nm.cz • 224 497 283.

Anglická abstrakta a resumé překládá / English abstracts and summaries translated by
Gabriela & Vlastimil NOVÁK.

NÁRODNÍ MUZEUM

Vydává: Národní muzeum ve spolupráci s Českou numismatickou společností.

Technická příprava a grafická úprava: Quattro-Production s. r. o.

Tisk: Kleinwächter Holding, s. r. o.

Přímý prodej zajišťuje stánek v Nové budově Národního muzea. Distribuci povinných výtisků,
výtisků pro předplatitele a distribuci volných výtisků zajišťuje Obchodní oddělení,

Národní muzeum, Václavská 1, 110 00 Praha 1, telefon 224 497 159, fax 222 246 047

(ze zahraničí: telefon +420 224 497 159, fax +420 222 246 047), e-mail: publikace@nm.cz.

Zde se přijímají i objednávky předplatného, z ČR i ze zahraničí a poskytují informace o cenách
předplatného. Členům České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost,

Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10 - Vršovice, telefon 271 730 775.

Vychází dvakrát ročně jako dvojčíslo.

Redakční uzávěrky jsou 1. dubna a 1. září.

Pokyny pro autory najdete na www.nm.cz/publikace.

1.1. ČECHY, Boleslav II., Cach 89.

Naleziště: **Bodzia**, hrob D162 [PL].

1.3. ČECHY, Boleslav III., Cach 194.

Naleziště: **Bodzia**, hrob E864/II [PL].

2.1. ČECHY, Vladivoj I., Cach 219–221?

Naleziště: **Dziekanowice**, hrob 4/06 [PL].

Zvětšeno 2:1.

2.2. ČECHY, Břetislav I., Cach 324?

Naleziště: **Dziekanowice**, hrob 27/96 [PL].

Zvětšeno 2:1.

2.3. ČECHY, Spytihněv II., Cach 330.

Naleziště: **Dziekanowice**, hrob 26/99 [PL].

2.4. ČECHY, Vratislav II., Cach 346.

Naleziště: **Dziekanowice**, hrob 28/10 [PL].

2.4. ČECHY, Jaromír I., Cach 242, 248?

Naleziště: **Dziekanowice**, objekt XXV/02 [PL].

O b s a h

- □ **Michal MAŠEK**
Významné životní jubileum Zdeňka Petráně..... 3
- □ **Michal MAŠEK**
Portréty na mincích pergamských vládců
Portraits on coins of the rulers in Pergamon..... 4
- □ **Jiří SLÁMA**
K počátkům peněžní směny v Čechách
Notes to the beginning of the monetary exchange in Bohemia 10
- □ **Vojtěch BRÁDLE**
Poznámky k rozebrání denárového depotu z Čistěvsi (okr. Hradec Králové)
Some notes to the dispersal of the hoard of deniers from Čistěves (Hradec Králové district)..... 15
- □ **Stanisław SUCHODOLSKI**
**Czeskie monety z X–XI wieku z cmentarzysk
w miejscowościach Bodzia i Dziekanowice (Polska)**
*Bohemian coins of the 10–11th centuries from the cemeteries
in Bodzia and Dziekanowice (Poland)* 19
- □ **Borys PASZKIEWICZ**
**Znalezisko denara českého krále Vladysława I i inne niezwykłe monety
spod Radziejowa na Kujawach**
*The find of the denier of King Vladysław I of Bohemia and other unusual coins
from the area of Radziejów in Kuyavia (Poland)*..... 33
- □ **Marek BUDAJ**
**Strieborné mince Žigmunda I. Luxemburského (1387–1437)
a ich dopad na uhorské menové pomery**
*Silver coins of Sigismund I of Luxembourg (1387–1437)
and their impact on the Hungarian monetary situation* 37
- □ **Luboš POLANSKÝ**
Tři nepublikované nálezy uherských středověkých dukátů ze sbírky Národního muzea
Three unpublished finds of the Hungarian medieval ducats from the collection of the National Museum 69
- □ **Vojtěch BRÁDLE – Radek NOVÁK**
Dvojice novějších grošových nálezů z Úpicka (okr. Trutnov)
Two most recent hoards containing grossi found in the Úpice region (Trutnov district)..... 85
- □ **Pavel GREGOR**
Thustý kruhový peníz se lvem
Thick round coin with lion image 91
- □ **Jiří RYANT**
Hodnocení Josefa Smolíka z roku 1915
Characteristic of Josef Smolík dating to 1915..... 97